

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Departament Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny

KPS.410.001.06.2023

**Pani prof. dr hab.
Gertruda Uścińska
Prezes Zakładu
Ubezpieczeń Społecznych**
ul. Szamocka 3/5
01-748 Warszawa

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

zmienione zgodnie z treścią uchwały nr KPK-KPO.441.82.2023 Komisji Rozstrzygającej Najwyższej Izby Kontroli z dnia 31 maja 2023 r.

P/23/001 Wykonanie budżetu państwa w 2022 r. w części 73 – Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz wykonanie planów finansowych: Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Funduszu Emerytur Pomostowych, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – państwowej osoby prawnej

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Zakład Ubezpieczeń Społecznych ¹ ul. Szamocka 3/5, 01-748 Warszawa
Kierownik jednostki kontrolowanej	Gertruda Uścińska, Prezes ZUS, od 12 lutego 2016 r.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ²
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Departament Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny
Kontrolerzy	<ul style="list-style-type: none">– Elżbieta Grzeszczyk, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KPS/17/2023 z dnia 17 lutego 2023 r.– Konrad Kostępski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KPS/12/2023 z dnia 1 lutego 2023 r.– Anna Kuszczuk, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KPS/18/2023 z dnia 17 lutego 2023 r.– Mateusz Pastuszko, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KPS/14/2023 z dnia 1 lutego 2023 r.– Adrian Przepiórka, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KPS/16/2023 z dnia 7 lutego 2023 r.– Rafał Przedmojski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KPS/19/2023 z dnia 20 lutego 2023 r.– Ewa Przywara, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr KPS/13/2023 z dnia 1 lutego 2023 r.

(akta kontroli t. I, str. 1-14)

¹ Dalej: Zakład lub ZUS.

² Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

II. Wyniki kontroli budżetu państwa w części 73 – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

1. Cel i zakres kontroli

Cel kontroli Celem kontroli było dokonanie oceny wykonania budżetu państwa w 2022 r., pod względem legalności, celowości, rzetelności i gospodarności działań podejmowanych przez dysponenta części budżetowej 73 – Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Ocenie podlegały w szczególności: realizacja wydatków budżetu państwa, sporządzenie rocznych sprawozdań budżetowych oraz sprawozdań za IV kwartał 2022 r. w zakresie operacji finansowych, system kontroli zarządczej w zakresie prawidłowości sporządzania sprawozdań, nadzór i kontrola sprawowane przez dysponenta części budżetu państwa w trybie art. 175 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych³.

Zakres kontroli Przeprowadzono analizę porównawczą danych ujętych w rocznym sprawozdaniu Rb-27 z wykonania planu dochodów budżetowych z wynikami roku ubiegłego.

Podstawą sformułowania oceny wymienionych wyżej obszarów były ustalenia dokonane w wyniku następujących działań kontrolnych: analizy realizacji wydatków budżetu państwa, kontroli prawidłowości zmian budżetu dokonywanych w części 73 w trakcie roku budżetowego, kontroli wybranych zapisów i dokumentów księgowych, analizy prawidłowości sporządzenia wybranych sprawozdań, analizy stosowanych przez dysponenta procedur kontroli zarządczej dotyczących sporządzania sprawozdań (opis w części *Sprawozdawczość* niniejszego wystąpienia pokontrolnego).

OCENA OGÓLNA

2. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

Uzasadnienie oceny ogólnej

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonanie budżetu państwa w 2022 r. w części 73 – Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Rzetelnie zaplanowano oraz w sposób celowy zrealizowano wydatki w kwocie 75 554 802,9 tys. zł, co stanowiło 99,6% planu po zmianach. NIK pozytywnie zaopiniowała roczne sprawozdania za 2022 r. sporządzane przez dysponenta części 73.

OBSZAR

3. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowej⁵ kontrolowanej działalności

3.1 Dochody budżetowe

Opis stanu faktycznego

W ustawie budżetowej na rok 2022 z dnia 17 grudnia 2021 r.⁶ dochody w części 73 zaplanowano w wysokości 150 183,0 tys. zł.

Zrealizowane w 2022 r. dochody wyniosły 194 418,9 tys. zł, co stanowiło 129,5% dochodów planowanych w ustawie budżetowej i 88,7% zrealizowanych w 2021 r. Wyższe od zaplanowanych dochody wynikały głównie z większego wykonania w Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej: FUS), obejmującego środki wycofane z otwartych funduszy emerytalnych (dalej: OFE) w związku z realizacją art. 111a ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych⁷ o kwotę 28 931,8 tys. zł. Kwota tych środków była wyższa ze względu na większą liczbę osób, których środki podlegały przekazaniu na dochody budżetu państwa (przeciętnie 317 wykreśleń miesięcznie wobec przewidywanych 200) oraz większego o 12 370 tys. zł wykonania w rozdziale Fundusz Alimentacyjny (pochodzące z egzekucji należności z tytułu wypłaconych świadczeń z Funduszu Alimentacyjnego od osób zobowiązanych do alimentacji). Według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r. nie wystąpiły należności pozostałe do zapłaty, w tym zaległości netto.

(akta kontroli t. I, str. 65, 119, 152-155)

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 1634, ze zm.

⁴ W kontroli wykonania budżetu państwa w 2022 r. Najwyższa Izba Kontroli stosuje następujące oceny: pozytywna i negatywna. W przypadku gdy nie zostały spełnione kryteria ani dla oceny pozytywnej, ani dla negatywnej stosuje się ocenę w formie opisowej.

⁵ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁶ Dz. U. z 2022 r. poz. 270, dalej: ustawa budżetowa.

⁷ Dz. U. z 2022 r. poz. 2342, ze zm.

OBSZAR
Opis stanu
faktycznego

3.2 Wydatki budżetu państwa

W ustawie budżetowej na rok 2022 wydatki w części 73 zaplanowano w wysokości 81 170 685 tys. zł.

Minister Finansów (dalej: MF) podjął łącznie sześć decyzji zmieniających plan wydatków w części 73. Podjęto trzy decyzje zwiększające plan wydatków łącznie o 399 933 tys. zł, w tym dwie obejmujące wypłaty świadczeń w ramach dofinansowania obniżenia opłaty za pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym lub u dziennego opiekuna⁸ (o 210 722,0 tys. zł) oraz jedna obejmująca świadczenie wychowawcze⁹ (o 189 211,0 tys. zł). MF na podstawie dwóch decyzji¹⁰ zmniejszył plan wydatków o kwotę 5 750 000 tys. zł, która wcześniej została zablokowana uchwałami Zarządu ZUS¹¹. Blokady środków wynikały z kondycji finansowej FUS – nie zachodziła konieczność uzupełniania środków Funduszu dotacją z budżetu państwa – 44 723 337,0 tys. zł wg ustawy budżetowej. Zablokowane środki w wysokości 4 000 000,0 tys. zł zostały przeznaczone na utworzenie nowej rezerwy celowej w części 83 (poz. 79 – Zobowiązania wymagalne Skarbu Państwa). Zablokowane środki w wysokości 1 750 000,0 tys. zł – na podstawie polecenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 2022 r. zostały przeznaczone na nową rezerwę celową (poz. 80 – Rezerwa na wypłatę do Funduszu Przeciwdziałania COVID-19).

(akta kontroli t. I, str. 64, 96-116, 194)

Plan po zmianach wyniósł 75 820 618,0 tys. zł, a wykonanie 75 554 802,9 tys. zł, co stanowiło 99,6% planu po zmianach. W porównaniu do 2021 r. wydatki były wyższe o 70,6%, co wynikało głównie z realizacji nowych zadań, tj.: wypłaty świadczenia wychowawczego (23 566 369,5 tys. zł), realizacji rodzinnego kapitału opiekuńczego (3 436 245,6 tys. zł) oraz dofinansowania obniżenia opłaty za pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym lub u dziennego opiekuna (181 189,8 tys. zł).

Wykonane w części 73 wydatki obejmowały głównie (w nawiasach podano wykonanie planu po zmianach oraz wykonanie w stosunku do roku ubiegłego):

- dotację dla FUS – 38 663 292,0 tys. zł (100%, 110,5%),
- świadczenie wychowawcze – w wysokości 23 566 369,5 tys. zł (99,5%, brak wykonania w 2021 r.) – w ramach pozycji wypłacano ok. 6,7 mln świadczeń miesięcznie,
- składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne – 3 556 259,3 tys. zł (98,6%, 97,2%),
- rodzinny kapitał opiekuńczy – 3 436 245,6 tys. zł (98,7%, brak wykonania w 2021 r.),
- dotację dla Funduszu Emerytur Pomostowych (dalej: FEP) – 1 531 600 tys. zł (100%, 127,4%).

Na podstawie § 22 ust. 8 rozporządzenia MF z dnia 15 stycznia 2014 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania budżetu państwa¹², 25 stycznia 2023 r. dokonano zwrotu niewykorzystanych środków w łącznej kwocie 516,3 tys. zł. Według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r. zobowiązania nie wystąpiły.

(akta kontroli t. I, str. 64, 121-122, 196, 378-381)

Stwierzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie wykonanie budżetu państwa w 2022 r. przez kontrolowaną jednostkę w zakresie wydatków. Nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie wydatków, były one realizowane w sposób zgodny z obowiązującymi przepisami, celowy.

⁸ Na podstawie art. 64c ust. 1 ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2023 r. poz. 204, ze zm.).

⁹ Na podstawie art. 29 ust. 3 ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. z 2022 r. poz. 1577, ze zm.).

¹⁰ Z dnia 18 listopada 2022 r. na kwotę 4 000 000,0 tys. zł oraz z dnia 22 grudnia 2022 r. na kwotę 1 750 000,0 tys. zł.

¹¹ Nr 39 z dnia 23 sierpnia 2022 r. – 2 000 000,0 tys. zł, nr 48 z dnia 27 września 2022 r. – 2 000 000,0 tys. zł, nr 53 z dnia 2 listopada 2022 r. – 500 000,0 tys. zł, nr 65 z dnia 13 grudnia 2022 r. – 1 000 000,0 tys. zł i nr 68 z dnia 20 grudnia 2022 r. – 250 000,0 tys. zł.

¹² Dz. U. z 2021 r. poz. 259, ze zm.

III. Wyniki kontroli Funduszu Ubezpieczeń Społecznych

1. Cel i zakres kontroli

Cel kontroli Celem kontroli było dokonanie oceny wykonania w 2022 r. planu finansowego FUS pod względem legalności, celowości, rzetelności i gospodarności – podejmowanych działań przez dysponenta Funduszu.

Ocenie podlegały w szczególności: planowanie i realizacja przychodów FUS, planowanie i wykonanie kosztów oraz efekty realizowanych zadań, w tym stopień ich realizacji, gospodarowanie wolnymi środkami, sporządzanie rocznych sprawozdań budżetowych oraz sprawozdań za IV kwartał 2022 r. w zakresie operacji finansowych, system kontroli zarządczej w zakresie prawidłowości sporządzania sprawozdań.

Zakres kontroli Podstawą sformułowania oceny wymienionych wyżej obszarów były ustalenia dokonane w wyniku następujących działań kontrolnych: analizy wykonania planu przychodów, analizy stanu należności pozostałych do zapłaty, analizy realizacji kosztów, analizy realizacji zadań oraz efektów uzyskanych w wyniku wydatkowania środków, analizy stanu zobowiązań, analizy prawidłowości sporządzenia sprawozdań (opis w części *Sprawozdawczość niniejszego wystąpienia pokontrolnego*), analizy stosowanych przez dysponenta procedur kontroli zarządczej dotyczących sporządzania sprawozdań.

OCENA OGÓLNA 2. Ocena kontrolowanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonanie w 2022 r. planu finansowego FUS.

Uzasadnienie oceny ogólnej Przychody FUS zostały wykonane prawidłowo, a koszty zostały poniesione na realizację ustawowych zadań, a gospodarowanie wolnymi środkami było zgodne z obowiązującymi uregulowaniami. Pozytywną ocenę uzasadnia także to, że zrealizowano cele prowadzonej działalności. ZUS realizował zadania FUS w sposób ciągły i prawidłowy.

Sprawozdania z realizacji planu finansowego FUS zostały sporządzone terminowo i w sposób rzetelny prezentują dane wynikające z zapisów w ewidencji księgowej.

OBSZAR 3. Wykonanie planu finansowego FUS

3.1 Wykonanie planu przychodów FUS

Opis stanu faktycznego W 2022 r. przychody FUS wyniosły 312 652 932,2 tys. zł i były wyższe o 2,1% od kwoty określonej w planie po zmianach oraz wyższe o 14,1% od wykonania za 2021 r. Wyższe przychody względem roku poprzedniego wynikały głównie z większego przypisu składek o 15,3%. Na kwotę przychodów (według przypisu – w ujęciu memoriałowym) złożyły się m.in.:

- składki na ubezpieczenie społeczne – 263 619 820,5 tys. zł, tj. o 4,2% wyższe od planu po zmianach i o 15,3% wyższe niż w 2021 r.,
- dotacja z budżetu państwa przeznaczona na transfery na rzecz ludności – 38 663 292,0 tys. zł, tj. o 13,6% planu po zmianach oraz o 10,5% więcej niż w 2021 r. (co wynikało głównie ze wzrostu przeciętnej wysokości świadczeń – waloryzacja),
- wpłaty z OFE – 6 768 424,6 tys. zł, tj. o 6,6% niższe od planu po zmianach i o 7,6% niższe niż w 2021 r.,
- pozostałe przychody – 3 504 619,9 tys. zł, tj. o 147,4% wyższe od kwoty planowanej, a także o 71,3% wyższe niż w 2021 r.

(akta kontroli t. I, str. 50-58, 125-126, 129-132, 382-388)

Należności FUS w 2022 r. wynosiły 14 646 072,3 tys. zł i były wyższe o 5% od stanu na koniec 2021 r. (13 949 689,3 tys. zł). Złożyły się na nie:

- należności od płatników składek w kwocie 9 618 616,5 tys. zł, tj. wyższe o 11,5% niż w 2021 r. (8 626 433,5 tys. zł),
- rozrachunki z tytułu wypłaconych świadczeń w kwocie 2 626 965,6 tys. zł – spadek o 2,6% w stosunku do 2021 r. (2 697 203,8 tys. zł),

- pozostałe należności w wysokości 2 400 490,1 tys. zł – spadek o 8,6% w stosunku do 2021 r. (2 626 052,0 tys. zł), m.in. z tytułu: nienależnie pobranych świadczeń, opłat prolongacyjnych oraz środków budżetowych do rozliczenia w następnym okresie.

Według stanu na koniec 2022 r., stan należności z tytułu ubezpieczeń społecznych wynikający z rozliczeń z płatnikami składek, wyniósł 26 093 727,4 tys. zł brutto i był wyższy o 1,3% od należności z tego tytułu na koniec 2021 r. (25 752 991,4 tys. zł).

(akta kontroli t. II, str. 110-113, 119-122, 128-138)

Badanie 15 dobranych celowo spraw dotyczących dochodzenia należności na kwotę 1 090 710,3 tys. zł, stanowiących 1,4% należności ogółem z tytułu rozliczeń z płatnikami składek (26 093 727,4 tys. zł) wykazało, że ZUS podjął działania zmierzające do ich odzyskania polegające na wystawianiu tytułów wykonawczych, udzielaniu ulg w spłacie poprzez m.in. układy ratalne, odstąpienie od pobierania odsetek.

(akta kontroli t. II, str. 123-126, 166-185)

W latach 2019-2022 przychody FUS miały tendencję wzrostową¹³, jednakże w roku 2021 nastąpił spadek w stosunku do roku 2020. Wynikało to z jednorazowego dofinansowania Funduszu w grudniu 2020 r. kwotą 12 000 000 tys. zł z budżetu państwa oraz kwotą 28 300 000 tys. zł z Funduszu Przeciwdziałania COVID-19. Składki na ubezpieczenie społeczne w całym okresie miały tendencję wzrostową (w 2022 r. o 32,9% więcej niż w 2019 r.), pozostałe przychody dotyczące przypisów utrzymywały się na podobnym poziomie.

(akta kontroli t. I, str. 383-384)

Subkonta

Na koniec 2022 r. kwota składek zaewidencjonowanych na subkontach¹⁴ wyniosła 630 600 327,0 tys. zł i w porównaniu do 2021 r. zwiększyła się o 13,7%. Liczba subkont zwiększyła się z 20 411,5 tys. do 20 793,7 tys., tj. o 1,9%. Średni stan środków na subkontach zwiększył się z 27 179,50 zł do 30 326,49 zł, tj. o 11,6%. Wzrost środków na subkontach spowodowany był wpłatą składek na ubezpieczenie emerytalne, waloryzacją środków, ewidencją środków otrzymanych z OFE w ramach suwaka bezpieczeństwa.

(akta kontroli t. I, str. 174, 180-182)

Suwak bezpieczeństwa¹⁵

Liczba osób objętych „suwakiem bezpieczeństwa” w 2022 r. wyniosła 372 881 i była o 3% wyższa niż w 2021 r. W ramach suwaka bezpieczeństwa z OFE do FUS w 2022 r. przekazano 6 768 424,6 tys. zł, tj. o 7,6% mniej niż w 2021 r. Wynikało to głównie ze spadku wartości jednostek rozrachunkowych poszczególnych OFE w okresie od 31 grudnia 2021 r. do 30 grudnia 2022 r.¹⁶

(akta kontroli t. I, str. 174-179)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonanie planu przychodów FUS w 2022 r.

¹³ W 2019 r. – 246 173 342 tys. zł, w 2020 r. – 290 808 602 tys. zł, w 2021 r. – 274 049 694,1 tys. zł, w 2022 r. – 312 652 932 zł.

¹⁴ Subkonta zawierają informacje dotyczące wysokości należnych i wypłaconych składek na ubezpieczenie emerytalne w części, która podlega zapisaniu na subkoncie, zwaloryzowanej wysokości wypłaconych składek na ubezpieczenie emerytalne, kwoty środków przekazanych przez OFE, które odpowiadają wartości 51,5% umorzonych jednostek zapisanych na rachunku OFE na dzień 31 stycznia 2014 r. oraz kwoty środków przekazanych przez OFE, które odpowiadają wartości umorzonych jednostek w związku z ukończeniem przez ubezpieczonego wieku niższego o 10 lat od wieku emerytalnego. Po osiągnięciu przez ubezpieczonego wieku emerytalnego środki zgromadzone na subkoncie uwzględniane są w wyliczeniu emerytury.

¹⁵ Zasada polegająca na przekazywaniu do ZUS składek dotychczas wpłacanych do OFE oraz kapitału tam zgromadzonego na 10 lat przed emeryturą.

¹⁶ Średnia wartość jednostki OFE na dzień 31 grudnia 2021 r. wynosiła 53,4 zł, a na dzień 30 grudnia 2022 r. wynosiła 44,1 zł.

3.2 Wykonanie planu kosztów FUS

Opis stanu faktycznego

Zrealizowane w 2022 r. koszty FUS wyniosły 310 934 095,1 tys. zł i były o 0,7% niższe od planu po zmianach. W porównaniu do 2021 r. koszty były wyższe o 9,3%. Na koszty złożyły się głównie:

- transfery na rzecz ludności – 299 967 436,8 tys. zł, tj. niższe od planu po zmianach o 0,8% i wyższe o 8,6% od wykonania w 2021 r., w tym emerytury i renty – 269 362 081,8 tys. zł, pozostałe świadczenia – 30 605 355,0 tys. zł;
- koszty bieżące – 5 150 241,8 tys. zł, tj. o 2,6% niższe od planu po zmianach i wyższe o 27,1% od wykonania 2021 r., w tym: odpis na działalność ZUS – 4 910 650,0 tys. zł, prewencja rentowa – 140 603,4 tys. zł i prewencja wypadkowa – 91 464,5 tys. zł;
- część składek na ubezpieczenie emerytalne odprowadzana do Funduszu Rezerwy Demograficznej – 2 989 809,6 tys. zł, tj. o 4,1% niższe od planu po zmianach¹⁷;
- pozostałe zmniejszenia – 2 826 606,9 tys. zł, tj. o 13,9% wyższe od planu po zmianach i o 32,8% niższe niż w 2021 r., co wynikało z niższej kwoty odpisów aktualizujących wartość należności z tytułu składek.

Koszty poszczególnych funduszy wyniosły odpowiednio (w nawiasach wykonanie planu po zmianach i wykonanie względem 2021 r.):

- fundusz emerytalny – 213 914 982,3 tys. zł (99,6% i 110,7%), w tym: emerytury – 213 045 954,3 tys. zł, wypłaty środków z subkonta – 867 723,0 tys. zł. Większe wydatki wynikały ze wzrostu przeciętnej kwoty świadczeń emerytalnych;
- fundusz rentowy – 54 237 475,1 tys. zł (99,5% i 105,9%), w tym: renty – 44 009 446,5 tys. zł, dodatki do emerytur i rent – 7 476 002,2 tys. zł, zasiłki pogrzebowe – 1 600 415,9 tys. zł, prewencja rentowa – 140 603,4 tys. zł;
- fundusz chorobowy – 26 879 477,4 tys. zł (95,1% i 99,4%), w tym: zasiłki chorobowe – 13 886 881,2 tys. zł, zasiłki macierzyńskie – 9 131 114,4 tys. zł, świadczenia rehabilitacyjne – 2 352 197,9 tys. zł;
- fundusz wypadkowy – 5 081 148,5 tys. zł (97,5% i 101,9%), w tym: renty – 3 600 542,9 tys. zł, zasiłki chorobowe – 695 121,3 tys. zł, jednorazowe odszkodowania – 325 685,2 tys. zł, świadczenia rehabilitacyjne – 146 824,4 tys. zł, prewencja wypadkowa – 91 464,5 tys. zł.

(akta kontroli t. I, str. 50-58, 125-126, 129-132, 382-388)

Zobowiązania FUS wyniosły 10 060 209,5 tys. zł i były niższe od planu po zmianach o 15,5% oraz o 17,6% od wykonania w 2021 r. FUS nie posiadał zadłużenia z tytułu pożyczek.

Na koniec 2022 r. zobowiązania wobec OFE z tytułu składek wyniosły 30 768,1 tys. zł¹⁸ (o 34,2% niższe niż na koniec 2021 r.). ZUS wskazał odsetki od tych zobowiązań wynoszące według stanu na koniec grudnia 2022 r. – 12 145,6 tys. zł.

(akta kontroli t. I, str. 139, 156)

W latach 2019-2022 koszty FUS miały tendencję wzrostową¹⁹, co wynikało z wyższej liczby osób uprawnionych i pobierających świadczenia emerytalno-rentowe, jak i wyższych wypłat tych świadczeń, spowodowanych wzrostem wysokości przeciętnego świadczenia. W 2022 r. (w stosunku do 2021 r.) nastąpił wzrost przeciętnej miesięcznej emerytury o 9,2% (z 2644,86 zł do 2889,22 zł), renty z tytułu niezdolności do pracy o 8,5% (z 2040,98 zł do 2214,05 zł) oraz renty rodzinnej o 8,4% (z 2355,68 zł do 2552,38 zł).

(akta kontroli t. I, str. 385-388)

Nienależnie pobrane świadczenia emerytalno-rentowe i nadpłaty świadczeń

W 2022 r. ujawniono 48 969 nadpłat na kwotę 103 389,7 tys. zł. W stosunku do roku 2021 zmniejszyła się liczba nadpłat nowo ujawnionych o 20,1% przy jednoczesnym spadku kwoty

¹⁷ Pozycja nie pojawiała się w latach ubiegłych.

¹⁸ Łączna kwota zobowiązań wymagalnych według Rb-Z Funduszy zarządzanych przez ZUS obejmująca okres od 1999 r. do 2021 r.

¹⁹ W 2019 r. – 246 625 656,3 tys. zł, w 2020 r. – 277 290 038,3 tys. zł, w 2021 r. – 284 467 506,7 tys. zł, w 2022 r. – 310 934 095,1 tys. zł.

o 13,7%. Ogólna liczba nienależnie pobranych świadczeń²⁰ (nadpłat świadczeń niespowodowanych przez ZUS) wyniosła 44 294, tj. o 23,9% mniej niż w 2021 r. (58 176) na łączną kwotę 100 484 tys. zł, tj. o 13,9% mniej niż w 2021 r. Z przyczyn leżących po stronie ZUS wystąpiło 4731 nadpłat na łączną kwotę 2905,7 tys. zł. Przyczynami nadpłat była m.in. błędna ocena stanu faktycznego lub błędna interpretacja przepisów, wprowadzenie błędnego zapisu do komputerowej bazy danych, podwójne pobieranie świadczeń oraz braki wynikające z funkcjonalności systemów informatycznych.

(akta kontroli t. I, str. 415-421)

Wyrównania do wysokości należnego świadczenia

W 2022 r. wypłacono 27 967 wyrównań do wysokości należnego świadczenia na łączną kwotę 34 878,8 tys. zł. W stosunku do 2021 r. liczba wyrównań zwiększyła się o 531,2%, a ich kwota zmniejszyła się o 6,6%. Przyczynami wypłaty wyrównań były m.in.: błędy pracowników (1999 wyrównań na łączną kwotę 14 330,8 tys. zł), wyroki sądowe zmieniające decyzję organu rentowego (768 wyrównań na łączną kwotę 13 493,3 tys. zł), zmiany interpretacji przepisów (24 wyrównania na kwotę 768,5 tys. zł). Istotną przyczyną wzrostu liczby wyrównań była błędna kwalifikacja przez system informatyczny wypłat ekwiwalentów za deputat węglowy górniczy oraz kolejowy (dopłaty za styczeń i luty 2022 r. zostały zakwalifikowane jako niedopłaty świadczeń, zamiast jako dopłaty do świadczeń).

(akta kontroli t. I, str. 394, 420-421)

Odsetki za opóźnienia w ustalaniu prawa do świadczeń emerytalno-rentowych

W 2022 r. ZUS wypłacił odsetki za opóźnienia w ustalaniu prawa i wypłacie świadczeń w kwocie 2873,1 tys. zł dla 11 444 osób. W stosunku do 2021 r. zwiększyła się zarówno liczba osób, którym wypłacono odsetki, jak również kwota wypłaconych odsetek – odpowiednio o 87,4% i 23,2%. Przyczynami wypłat odsetek były m.in.: wydanie decyzji i wypłaty świadczenia po terminie ustawowym, błędy leżące po stronie ZUS, wykonanie wyroków sądowych.

(akta kontroli t. I, str. 425, 427)

Zasiłki i świadczenia krótkoterminowe

W 2022 r. wypłacono²¹ 5 586 816 zasiłków i świadczeń krótkoterminowych (o 5% mniej niż w 2021 r.) na łączną kwotę 10 300 528,1 tys. zł, w tym m.in.: zasiłek chorobowy – 2 787 067 wypłat na kwotę 4 189 130,7 tys. zł, świadczenie rehabilitacyjne – 540 355 wypłat na kwotę 1 272 601 tys. zł, zasiłek pogrzebowy – 392 936 wypłat na kwotę 1 570 211,2 tys. zł.

Cudzoziemcy w 2022 r. pobrali 100 431 zasiłków i świadczeń krótkoterminowych, tj. więcej o 30% w porównaniu do 2021 r. na łączną kwotę 561 405,9 tys. zł, tj. więcej o 28,7% w porównaniu do 2021 r. Najwięcej wypłacono zasiłków chorobowych – 56 676 na kwotę 263 267,5 tys. zł, zasiłków macierzyńskich – 17 025 na kwotę 243 325,8 tys. zł oraz zasiłków opiekuńczych – 23 321 na kwotę 25 960,9 tys. zł.

(akta kontroli t. I, str. 434-450, 468-471)

Nienależnie pobrane zasiłki i świadczenia oraz ich nadpłaty

W 2022 r. odnotowano 10 797 nienależnie pobranych zasiłków na łączną kwotę 45 904,7 tys. zł, z tego z winy ubezpieczonych²² – 8935 na kwotę 41 782,9 tys. zł, z winy płatnika składek lub innego podmiotu²³ – 958 na kwotę 3034,5 tys. zł, z winy ZUS – 904 na kwotę 1087,7 tys. zł. W porównaniu do 2021 r. zwiększyła się liczba nadpłat z przyczyn leżących po stronie ZUS

²⁰ Powstałych m.in. z powodu: osiągnięcia dochodów powodujących zawieszenie lub zmniejszenie świadczenia; zbyt późnego zawiadania ZUS o zmianach w uprawnieniach oraz o zgonie świadczeniobiorcy.

²¹ Z funduszu chorobowego i funduszu wypadkowego.

²² M.in. wykonywanie pracy zarobkowej w okresie orzeczonej niezdolności do pracy / sprawowania opieki; wykorzystywanie zwolnienia lekarskiego od pracy niezgodnie z celem zwolnienia; zawarcie z pracodawcą umowy o pracę dla pozorów lub w celu obejścia prawa; fikcyjne podwyższanie wynagrodzenia lub podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne w celu otrzymania wyższych świadczeń.

²³ M.in. przekazanie do ZUS nieprawdziwych danych mających wpływ na ustalenie podstawy wymiaru zasiłku, uprawnienia do zasiłku lub jego wysokość, przekazanie do ZUS nieprawdziwych danych dotyczących okresu zatrudnienia lub ubezpieczenia, składanie za okres wsteczny dokumentów korygujących dane.

o 25,4%, jednak ich kwota zmalała o 42,2%. Przyczynami nadpłat były m.in., nieprawidłowa interpretacja przepisów, błędne analizy i oceny stanu faktycznego lub braki pouczeń świadczeniobiorcy.

(akta kontroli t. I, str. 435-454)

Dopłaty do zasiłków

W 2022 r. dokonano 174 366 dopłat, tj. wypłat w terminie późniejszym różnicy między wypłaconą świadczeniobiorcy kwotą świadczenia, a kwotą należną świadczenia, na łączną kwotę 55 570,3 tys. zł. W porównaniu do 2021 r. zmalała liczba dopłat o 11,6% oraz ich kwota o 9%. Dopłaty spowodowane były przyczynami leżącymi po stronie osób ubezpieczonych lub płatników składek, pracowników ZUS oraz zmianą parametrów wpływających na kwotę należnego świadczenia.

(akta kontroli t. I, str. 438-439)

Odsetki za opóźnienia przy wypłacie zasiłków

W 2022 r. wypłacono odsetki w 2452 sprawach z tytułu opóźnienia w wypłacie zasiłków na łączną kwotę 2164,1 tys. zł. Do głównych przyczyn wypłaty odsetek do zasiłków należały m.in.: wyroki sądów zmieniających decyzje ZUS – 35,6% spraw, z przyczyn leżących po stronie pracowników ZUS – 35,5% spraw.

(akta kontroli t. I, str. 437, 447-450)

Postępowania w sprawie podlegania ubezpieczeniom społecznym

W 2022 r. oddziały ZUS przeprowadziły 42 822 postępowania administracyjne w zakresie podlegania ubezpieczeniom społecznym (o 2,9% mniej niż w 2021 r.), w tym 9033 w sprawach osób prowadzących działalność gospodarczą (o 11,2 % mniej niż w 2021 r.). W 2022 r. oddziały ZUS wydały łącznie 7550 decyzji stwierdzających podleganie ubezpieczeniom społecznym (więcej o 1,8%) oraz 13 612 decyzji o niepodleganiu ubezpieczeniom społecznym (mniej o 13,4%).

(akta kontroli t. I, str. 179-184)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonanie planu kosztów FUS w 2022 r.

3.3 Gospodarowanie wolnymi środkami FUS

Opis stanu
faktycznego

Stan FUS na początek roku 2022 wynosił 7 308 901,5 tys. zł, a na koniec 9 027 738,7 tys. zł i był wyższy o 174,3% od kwoty wskazanej w planie po zmianach oraz o 23,5% wyższy od stanu na początku roku. Wynikało to głównie z wyższego od zakładanych wpływów od płatników składek w ostatnich dniach roku.

Stan środków pieniężnych FUS na dzień 31 grudnia 2022 r. wynosił 4 441 875,9 tys. zł, a kwota lokat 2 113 000,0 tys. zł. W 2022 r. inwestycje wolnych środków FUS dokonywane były tylko w formie depozytów bankowych, środki FUS nie były przekazane MF w zarządzenie. W 2022 r. FUS nie występował o zgodę do MF na finansowanie poprzez przekazanie obligacji Skarbu Państwa. Średni stan środków pieniężnych na rachunkach bankowych FUS z 12 miesięcy 2022 roku wynosił, na rachunku: FUS w PKO BP S.A. – 1 686 154,5 tys. zł, NBP – 13 076,0 tys. zł.

(akta kontroli t. II, str. 2-5, 22, 110-113)

W 2022 r. wolne środki FUS lokowane były w depozyty bankowe oraz pozostawały głównie na rachunku bankowym prowadzonym w banku PKO BP S.A. Wynikało to z wyższego oprocentowania środków pozostawionych na tym rachunku w stosunku do stawek depozytów finansowych oferowanych w danym dniu przez banki na rynku międzybankowym. W 2022 r. ze środków FUS, na rynku międzybankowym zostało zawartych 658 lokat (525 lokat jednodniowych, dziewięć lokat dwudniowych, 117 trzydniowych, siedem lokat czterodniowych) z bankami: ING Bank Śląski S.A., Credit Agricole Bank Polska S.A., Millennium S.A., Santander Bank Polska S.A., PKO BP S.A., Pekao S.A., Bank Gospodarstwa Krajowego na łączną kwotę 538 396 600,0 tys. zł. Uzyskano z tego tytułu odsetki w kwocie 105 138,8 tys. zł. Oprocentowanie lokat wynosiło od 1,09% do 7,25%. Średnia kwota lokaty ze środków FUS w 2022 r. wynosiła 818 231,9 tys. zł. Najwyższa kwota

lokaty wynosiła 1 000 000,0 tys. zł, najniższa lokata 10 000,0 tys. zł. Średnio lokowano środki na okres od jednego dnia do czterech dni.

(akta kontroli t. II, str. 5-21)

W 2022 roku przychody FUS powstałe z tytułu zagospodarowania nadwyżek finansowych zarządzanych przez Departament Finansów Funduszy (DFF) w ujęciu kasowym wyniosły odpowiednio: 104 055,1 tys. zł – lokaty terminowe, 89 126,2 tys. zł – odsetki od środków na rachunkach (PKO BP S.A. i NBP). Kwota odsetek uzyskanych od środków pozostawionych w bankach PKO BP S.A. i NBP w ujęciu kasowym, wyniosła odpowiednio: 88 880,1 tys. zł i 246,1 tys. zł. W 2022 r. nie wystąpiły przypadki zerwania lokat terminowych ze środków FUS.

(akta kontroli t. II, str. 2)

Badaniem objęto dokumentację dotyczącą czterech losowo dobranych do badania lokat, na łączną kwotę 3 350 000 tys. zł. Wszystkie badane lokaty były lokatami jednodniowymi, prowadzonymi przez trzy banki (dwie przez Bank Gospodarstwa Krajowego na kwotę 1 350 000 tys. zł, po jednej przez Bank Millennium S.A. i ING Bank Śląski na kwotę 1 000 000 tys. zł każda). Z tytułu lokat objętych badaniem, uzyskano odsetki w wysokości 356,8 tys. zł. We wszystkich przypadkach wybierano ofertę najkorzystniejszą. Wolne środki lokowano z zachowaniem zasad określonych w § 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2014 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej oraz zasad lokowania środków Funduszu Ubezpieczeń Społecznych²⁴ oraz zarządzenia nr 54 Prezesa ZUS z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie wprowadzenia Procedury do procesu 12.3 Zarządzanie aktywami funduszy i Zakładu²⁵. Dokonywanie lokat wolnych środków FUS nie stanowiło przeszkody dla terminowej realizacji wypłaty środków funduszu na cele i zadania wskazane w ustawie z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych²⁶.

(akta kontroli t. II, str. 23-90)

W 2022 r. okres na jaki przekazywano wolne środki wynikał z potrzeb finansowych jednostki i zarządzania płynnością finansową. W tym celu dla FUS:

- opracowano system zarządzania płynnością finansową, polegający na zaplanowaniu wpływów i wydatków w podziale na dni robocze w całym roku, w oparciu o plan finansowy FUS na cały rok,
- wdrożono mechanizm kontroli stanu niezbędnych wolnych środków FUS zabezpieczających bieżące regulowanie zobowiązań, zgodnie z załącznikiem nr 3 Procedury do procesu 12.3 Zarządzanie aktywami funduszy i Zakładu.

Realizacja płatności zgodnie z załącznikiem nr 3 Procedury do procesu 12.3 Zarządzanie aktywami funduszy i Zakładu, dokonywana była przez Oddziały ZUS w terminach wskazanych w dokumentacji przekazywanej przez właściwe komórki merytoryczne, a określenie kwoty możliwej do ulokowania odbywało się po realizacji wszystkich zatwierdzonych na dany dzień wydatków (DFF nie posiadał wiedzy w zakresie zapłaty zobowiązań FUS po terminie płatności). Środki FUS lokowane były krótkookresowo z uwagi na konieczność bieżącej realizacji zobowiązań wynikających z ustawy o sus.

(akta kontroli t. II, str. 5-10, 64-90)

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie gospodarowanie wolnymi środkami FUS w 2022 r.

3.4 Realizacja zadań FUS

Opis stanu faktycznego

Na realizację zadań, wynikających z ustawy o sus wydatkowano kwotę 300 105 559,3 tys. zł, tj. o 0,8% mniej w stosunku do planu po zmianach oraz o 8,6% więcej niż w 2021 r.

²⁴ Dz. U. poz. 156; dalej: rozporządzenie w sprawie gospodarowania wolnymi środkami.

²⁵ Zarządzenie nr 54 Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie wprowadzenia Procedury do procesu 12.3 Zarządzanie aktywami funduszy i Zakładu, zmienione zarządzeniem nr 95 Prezesa ZUS z dnia 21 lipca 2017 r., zarządzeniem nr 2 Prezesa ZUS z dnia 8 stycznia 2019 r., zarządzeniem nr 46 Prezesa ZUS z dnia 16 sierpnia 2021 r. oraz zarządzeniem nr 42 Prezesa ZUS z dnia 9 maja 2022 r. – Procedura do procesu 12.3 Zarządzanie aktywami funduszy i Zakładu, dalej: procedura w sprawie zarządzania aktywami.

²⁶ Dz. U. z 2022 r. poz. 1009, ze zm., dalej: ustawa o sus.

W 2022 r. zrealizowano następujące zadania: emerytury – 214 055 808,7 tys. zł, renty – 47 609 989,4 tys. zł, dodatki do emerytur i rent – 7 696 283,7 tys. zł, zasiłki chorobowe – 14 582 002,6 tys. zł, pozostałe zasiłki i świadczenia – 15 929 407,1 tys. zł, prewencja rentowa – 140 603,4 tys. zł i prewencja wypadkowa – 91 464,5 tys. zł. Kwoty dotyczące zadań realizowanych przez FUS ujęte były w planach rzeczowo-finansowych. ZUS monitorował przebieg wykonania wydatków budżetowych części 73 oraz planów Funduszy, których jest dysponentem, zarówno w układzie tradycyjnym, jak i zadaniowym. Analizowano stopień ich realizacji na podstawie dostępnych danych uzyskanych z ewidencji finansowo-księgowej, ewidencji statystycznej, a także analiz kształtowania się wskaźników makroekonomicznych. Sporządzano syntetyczne materiały informacyjne obrazujące aktualną i prognozowaną sytuację finansową funduszy i wydatków budżetowych w części 73, identyfikowano przyczyny odchyleń od wielkości planowanych oraz podejmowano działania w przypadku stwierdzenia zagrożeń realizacji planów.

(akta kontroli t. I, str. 382-388)

Przeciętna miesięczna wysokość świadczenia emerytalno-rentowego finansowanego z FUS w 2022 r. wyniosła 2789,89 zł i była wyższa o 9,2% niż w 2021 r. Przeciętna miesięczna emerytura wyniosła 2889,21 zł (wzrost o 9,2%), renta z tytułu niezdolności do pracy – 2259,97 zł (wzrost o 8,2%), renta rodzinna – 2549,93 zł (wzrost o 8,3%). W 2022 r. przeciętna miesięczna liczba osób pobierających świadczenia emerytalno-rentowe wyniosła 7858,2 tys. Przeciętna miesięczna liczba wypłaconych emerytur wyniosła 6065,5 tys., rent rodzinnych – 1198,8 tys., rent z tytułu niezdolności do pracy – 593,9 tys.

(akta kontroli t. I, str. 478-480)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie realizację zadań FUS w 2022 r.

IV. Wyniki kontroli Funduszu Emerytur Pomostowych

1. Cel i zakres kontroli

Cel kontroli Celem kontroli było dokonanie oceny wykonania w 2022 r. planu finansowego FEP, pod względem legalności, celowości, rzetelności i gospodarności – podejmowanych działań przez dysponenta FEP.

Ocenie podlegały w szczególności: planowanie i realizacja przychodów FEP; planowanie i wykonanie kosztów oraz efekty realizowanych zadań, w tym stopień ich realizacji; gospodarowanie wolnymi środkami; sporządzanie rocznych sprawozdań budżetowych oraz sprawozdań za IV kwartał 2022 r. w zakresie operacji finansowych.

Zakres kontroli Podstawą sformułowania oceny wymienionych wyżej obszarów były ustalenia dokonane w wyniku następujących działań kontrolnych: analizy wykonania planu przychodów, analizy stanu należności pozostałych do zapłaty, analizy realizacji kosztów, analizy realizacji zadań oraz efektów uzyskanych w wyniku wydatkowania środków, analizy stanu zobowiązań oraz analizy prawidłowości sporządzenia sprawozdań (opis w części *Sprawozdawczość* niniejszego wystąpienia pokontrolnego), analizy stosowanych przez dysponenta procedur kontroli zarządczej dotyczących sporządzania sprawozdań.

OCENA OGÓLNA

2. Ocena kontrolowanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonanie w 2022 r. planu finansowego FEP.

Uzasadnienie
oceny ogólnej

Koszty FEP zostały poniesione na realizację zadań ustawowych, a gospodarowanie wolnymi środkami było zgodne z obowiązującymi uregulowaniami. ZUS realizował zadania FEP w sposób ciągły i prawidłowy.

NIK pozytywnie zaopiniowała roczne sprawozdania budżetowe FEP za 2022 r. sporządzone przez ZUS. Sprawozdania zostały sporządzone terminowo i prawidłowo, na podstawie danych wynikających z ewidencji księgowej.

3. Wykonanie planu finansowego FEP

3.1 Wykonanie planu przychodów FEP

Opis stanu faktycznego

W 2022 r. FEP osiągnął przychody w kwocie 1 904 467,1 tys. zł, tj. o 1,1% wyższe od kwoty określonej w planie oraz o 22,7% wyższe od wykonanych w 2021 r. Główną pozycję przychodów stanowiły:

- dotacja z budżetu państwa w kwocie 1 531 600,0 tys. zł, która była wyższa o 27,4% w stosunku do 2021 r.,
- składki w kwocie 361 959,3 tys. zł, tj. o 3,7% wyższe od kwoty określonej w planie i o 4,7% wyższe w stosunku do 2021 r., co spowodowane było głównie wzrostem wynagrodzeń będących podstawą wymiaru składki na FEP.

Należności na koniec 2022 r. wyniosły 17 018,1 tys. zł i były niższe od kwoty określonej w planie o 12,9% oraz niższe o 293,8 tys. zł, tj. o 1,7% od wykonania za rok 2021.

(akta kontroli t. III, str. 155, 239, 241-242, 247-248, 366-370)

W strukturze należności występowały należności od płatników z tytułu niezapłaconych składek wraz z odsetkami – 11 716,6 tys. zł (osoby (nastąpił spadek w stosunku do 2021 r. o 4,8%), rozrachunki z tytułu wypłaconych świadczeń – 3182,6 tys. zł (wzrost w stosunku do 2021 r. o 8,1%) oraz pozostałe należności – 2119,0 tys. zł (tj. o 2,5% więcej niż w 2021 r.).

(akta kontroli t. III, str. 239, 241-242, 247-248, 279-282, 361-365, 371-373)

W latach 2019-2022 przychody FEP miały tendencję wzrostową²⁷, na co decydujący wpływ miały dotacje z budżetu państwa. O ile w 2019 r. Fundusz nie otrzymał dotacji, to w latach 2020-2022 wzrosły one z 747 376 tys. zł do 1 531 600 tys. zł. Dotacje przeznaczono na wypłatę emerytur pomostowych. Wzrost dotacji wynikał ze wzrastającej liczby osób pobierających świadczenia przy ustabilizowanej, nie ulegającej znacznym zmianom liczbie osób, za które odprowadzane były składki. W latach 2019-2022 przeciętna miesięczna liczba osób pobierających emerytury pomostowe wzrosła z 29 245 do 39 609, tj. o 35,4%, a kwota przeciętnej miesięcznej emerytury z 2,9 tys. zł do 3,8 tys. zł, tj. o 31%.

(akta kontroli t. III, str. 241, 249-252, 371-373)

Badanie 15 spraw wybranych metodą celową dotyczących dochodzenia należności na kwotę 5656,8 tys. zł (co stanowiło 33,2% kwoty ogółem należności) wykazało, że ZUS podjął działania zmierzające do odzyskania należności polegające m.in. na wystawianiu tytułów wykonawczych, udzielania ulg w spłacie poprzez układy ratalne lub odstąpienie od pobierania odsetek.

(akta kontroli t. III, str. 292-359, płyta CD)

Stwierdzone nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonanie planu przychodów FEP w 2022 r.

3.2 Wykonanie planu kosztów FEP

Opis stanu faktycznego

Zrealizowane w 2022 r. koszty FEP wyniosły 1 818 045,6 tys. zł i były niższe od zaplanowanych o 3,9% oraz wyższe od wykonanych w 2021 r. o 17,9%. Główną pozycję stanowiły emerytury pomostowe, które wynosiły 1 809 945,7 tys. zł i były niższe od planu o 4% i wyższe od wykonania w 2021 r. o 18%. Pozostałe koszty dotyczyły m.in. odpisu na działalność ZUS w kwocie 4592,0 tys. zł (wykonanie zgodne z planem).

W latach 2019-2022 koszty FEP miały tendencję wzrostową²⁸, z uwagi na rosnącą liczbę osób pobierających świadczenia, jak i wzrost wysokości przeciętnego świadczenia w wyniku waloryzacji.

(akta kontroli t. III, str. 155-156, 239, 241-242, 366-373)

Zobowiązania wyniosły 34 579,1 tys. zł i w stosunku do planu były niższe o 9,8% na skutek mniejszych zobowiązań z tytułu podatku dochodowego oraz o 0,02% wyższe od wykonania

²⁷ W 2019 r. – 313 601 tys. zł, w 2020 r. – 1 050 749 tys. zł, w 2021 r. – 1 551 658 tys. zł, w 2022 r. – 1 904 467 tys. zł.

²⁸ W 2019 r. – 1 058 301 tys. zł, w 2020 r. – 1 284 572 tys. zł, w 2021 r. – 1 541 913 tys. zł, w 2022 r. – 1 818 046 tys. zł.

w 2021 r. W latach 2019-2022 zobowiązania FEP miały tendencję wzrostową²⁹, z uwagi na wzrost zobowiązań z tytułu składki zdrowotnej oraz rosące zobowiązania z tytułu rezerw.

W 2022 r. FEP nie posiadał zobowiązań wymagalnych oraz nie zaciągał kredytów ani pożyczek.

(akta kontroli t. III, str. 155-156, 239, 241-242, 247-248, 361-365, 371-373)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonanie planu kosztów FEP w 2022 r.

3.3 Gospodarowanie wolnymi środkami FEP

Opis stanu
faktycznego

Stan FEP na początek 2022 r. wynosił 73 315,8 tys. zł. Stan Funduszu na koniec 2022 r. wyniósł 159 737,3 tys. zł i stanowił 1426% planu i 217,9% stanu na początku roku. Stan środków pieniężnych na dzień 31 grudnia 2022 r. wynosił 177 298,2 tys. zł³⁰.

Średni stan środków pieniężnych z 12 miesięcy 2022 r. wynosił odpowiednio: na rachunku bankowym prowadzonym w PKO BP S.A. – 97 734,0 tys. zł, na rachunku bankowym prowadzonym w NBP – 2,0 tys. zł.

Wolne środki FEP pozostawały głównie na rachunku bankowym prowadzonym w PKO BP S.A., co wynikało z wyższego oprocentowania środków pozostawionych na tym rachunku w stosunku do stawek depozytów oferowanych w danym dniu przez banki na rynku międzybankowym. Wolne środki pozostawały także na rachunku bankowym prowadzonym w NBP lub zawierano lokaty terminowe ze środków FEP.

W 2022 r. inwestycje wolnych środków FEP dokonywane były w formie depozytów bankowych. W 2022 r. FEP inwestował wyłącznie w instrumenty krótkoterminowe (lokaty bankowe). Ze środków FEP, na rynku międzybankowym zostały zawarte 62 lokaty (51 lokat jednodniowych, jedna lokata dwudniowa, dziewięć lokat trzydniowych i jedna lokata czterodniowa) z bankami: ING Bank Śląski S.A., Credit Agricole Bank Polska S.A., Millennium S.A., Santander Bank Polska S.A., PKO BP S.A. na łączną kwotę 6 796 600,0 tys. zł. Uzyskano z tego tytułu odsetki w kwocie 1325,5 tys. zł. Oprocentowanie lokat wynosiło od 2,05% do 7,25%. Średnia kwota lokaty ze środków FEP w 2022 r. wynosiła 109 622,6 tys. zł. Najwyższa kwota lokaty wynosiła 159 900,0 tys. zł, a najniższa 23 200,0 tys. zł. Najczęściej lokowano środki na okres jednego dnia. W 2022 r. nie wystąpiły przypadki zerwania lokat terminowych ze środków FEP.

(akta kontroli t. III, str. 177-184, 239-240, 272-278, 287-290, 361-365)

W 2022 roku przychody FEP powstałe z tytułu zagospodarowania nadwyżek finansowych zarządzanych przez DFF w ujęciu kasowym wyniosły odpowiednio: 1325,5 tys. zł – lokaty terminowe, 5576,1 tys. zł – odsetki od środków na rachunkach (PKO BP S.A. i NBP). Kwota odsetek uzyskanych od środków pozostawionych w bankach PKO BP S.A. i NBP w ujęciu kasowym, wyniosła odpowiednio: 5576,1 tys. zł na rachunku w PKO BP S.A. i 22 zł na rachunku w NBP.

(akta kontroli t. III, str. 177-179)

Szczegółowym badaniem objęto dokumentację dotyczącą sześciu celowo dobranych do badania lokat, na łączną kwotę 688 000 tys. zł. Wszystkie badane lokaty były lokatami jednodniowymi, założonymi w pięciu bankach – dwie przez Santander Bank Polska S.A., na łączną kwotę 257 200 tys. zł, oraz po jednej w Banku Millennium S.A. na 108 400 tys. zł, PKO BP S.A. na 137 100 tys. zł, ING Banku Śląskim na 102 900 tys. zł, Credit Agricole Banku Polska S.A. na 82 400 tys. zł. Z tytułu lokat objętych badaniem, uzyskano odsetki w łącznej wysokości 94,1 tys. zł. W omawianym zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości. We wszystkich przypadkach wybierano ofertę najkorzystniejszą. Wolne środki lokowano z zachowaniem zasad określonych w § 4 rozporządzenia w sprawie gospodarowania wolnymi środkami, zgodnie z art. 56 ust. 4 ustawy o sus, art. 34 ust. 2 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych³¹ oraz procedurą w sprawie zarządzania aktywami.

²⁹ W 2019 r. – 25 647 tys. zł, w 2020 r. – 31 076 tys. zł, w 2021 r. – 34 571 tys. zł, w 2022 r. – 34 579 tys. zł.

³⁰ Był większy od stanu na koniec 2021 r. (90 575 tys. zł) o 86 723 tys. zł, tj. o 95,7%.

³¹ Dz. U. z 2023 r. poz. 164.

Dokonywanie lokat wolnych środków FEP nie stanowiło przeszkody dla terminowej realizacji wypłaty środków na cele i zadania funduszu.

(akta kontroli t. III, str. 177-234, 287-290, płyta CD)

W 2022 r. okres, na jaki przekazywano wolne środki wynikał z potrzeb finansowych jednostki i zarządzania płynnością finansową. Dla FEP opracowano system zarządzania płynnością finansową, polegający na zaplanowaniu wpływów i wydatków w podziale na dni robocze w całym roku, w oparciu o plan finansowy FEP na cały rok. Mechanizm kontroli stanu niezbędnych wolnych środków FEP zabezpieczających bieżące regulowanie zobowiązań, jest zgodny z procedurą w sprawie zarządzania aktywami. Realizacja płatności dokonywana była przez Oddziały ZUS w terminach wskazanych w dokumentacji przekazywanej przez właściwe komórki merytoryczne, a określenie kwoty możliwej do ulokowania odbywało się po realizacji wszystkich zatwierdzonych na dany dzień wydatków. Środki FEP lokowane były krótkookresowo z uwagi na konieczność bieżącej realizacji zobowiązań.

(akta kontroli t. III, str. 212-234, 287-290)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie gospodarowanie wolnymi środkami FEP w 2022 r.

3.4 Realizacja zadań FEP

Opis stanu
faktycznego

Zadaniem FEP jest finansowanie emerytur pomostowych. Łączna kwota wypłat emerytur pomostowych w 2022 r. wyniosła 1 809 945,7 tys. zł³² i była wyższa o 276 020 tys. zł, tj. o 18% w stosunku do roku 2021. Przychody ze składek pokrywały 20% wypłat. Fundusz wykonał zaplanowane zadania, tj. dokonał wypłat bieżących świadczeń.

W 2022 r. emerytury pomostowe pobierały 40 375 osoby (nastąpił wzrost w stosunku do 2021 r. o 4,3%). Wzrost ten wynikał z utrzymującej się na stałym poziomie ponad 9 tys. rocznie liczby osób, którym po raz pierwszy przyznano emeryturę pomostową. Przeciętna miesięczna liczba osób pobierających emerytury pomostowe wynosiła 39 609. Przeciętna miesięczna wartość emerytury pomostowej wyniosła 3807,93 zł i była wyższa niż w 2021 r. o 11,4%. W 2022 r. przyznano po raz pierwszy 9208 emerytur pomostowych, tj. o 1,5% mniej niż w roku 2021.

(akta kontroli t. III, str. 249-252)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie realizację zadań FEP w 2022 r.

V. Wyniki kontroli Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – państwowej osoby prawnej

1. Cel i zakres kontroli

Cel kontroli

Celem kontroli było dokonanie oceny wykonania w 2022 r. planu finansowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – państwowej osoby prawnej pod względem legalności, celowości, rzetelności i gospodarności.

Ocenie podlegały w szczególności: planowanie i realizacja przychodów ZUS, planowanie i wykonanie kosztów i wydatków majątkowych oraz efekty realizowanych zadań, w tym stopień ich realizacji, gospodarowanie wolnymi środkami, wykorzystanie otrzymanych dotacji i środków na realizację projektów finansowanych z budżetu Unii Europejskiej, sporządzanie rocznych sprawozdań budżetowych oraz sprawozdań za IV kwartał 2022 r. w zakresie operacji finansowych, system kontroli zarządczej w zakresie prawidłowości sporządzania sprawozdań.

Zakres kontroli

Podstawą sformułowania oceny wyżej wymienionych obszarów były ustalenia dokonane w wyniku następujących działań kontrolnych: analizy wykonania planu przychodów, analizy

³² Bez kwoty dodatkowego rocznego świadczenia pieniężnego dla emerytów i rencistów.

stanu należności i zobowiązań, analizy realizacji kosztów i wydatków majątkowych, analizy realizacji zadań oraz efektów uzyskanych w wyniku wydatkowania środków, analizy wybranej próby wydatków, analizy wybranych postępowań o udzielenie zamówienia publicznego, kontroli wybranych zapisów i dokumentów księgowych, analizy prawidłowości sporządzenia sprawozdań, analizy stosowanych przez dysponenta procedur kontroli zarządczej dotyczących sprawozdań.

2. Ocena kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Uzasadnienie oceny ogólnej

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonanie w 2022 r. planu finansowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych - państwowej osoby prawnej.

ZUS prawidłowo wykonał plan przychodów, a wyniku kontroli 38,1% całkowitych kosztów Centrali ZUS stwierdzono, że w zbadane koszty ponoszono zgodnie z planem finansowym w ramach realizacji ustawowych zadań jednostki. Nie stwierdzono niecelowego i niegospodarnego wydatkowania środków publicznych. W przypadku jednego zamówienia stwierdzono nieprawidłowości polegające na nierzetelnym sposobie jego udzielenia.

NIK pozytywnie zaopiniowała sprawozdania za 2022 r. sporządzone przez Zakład, w tym sprawozdania kwartalne Rb-40, Rb-N, Rb-Z (za IV kwartał) oraz roczne sprawozdania uzupełniające Rb-UN i Rb-UZ.

3. Wykonanie planu finansowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

OBSZAR

Opis stanu faktycznego

3.1 Wykonanie planu przychodów ZUS

Przychody Zakładu za 2022 r. wyniosły ogółem 6 315 176,5 tys. zł, co stanowiło 104,2% planu po zmianach i 127,7% przychodów w 2021 r. Źródłami przychodów Zakładu były m.in.:

- odpis z FUS w wysokości 4 910 650 tys. zł. Przychody te stanowiły 100% planowanych po zmianach i 127% przychodów uzyskanych w 2021 r.;
- zwrot kosztów obsługi świadczeń zleconych Zakładowi do wypłaty wynoszący 567 118,1 tys. zł. Przychód ten był o 3% niższy od planowanego i o 17,3% wyższy od uzyskanego w 2021 r.;
- pozostałe przychody wynoszące 417 572,4 tys. zł. Były one o 62,4% większe od planowanych i o 45,5% wyższe niż 2021 r.;
- pobór i dochodzenie składek innych niż na FUS w kwocie 346 784,3 tys. zł. Przychody te były o 16,8% wyższe od planowanych i o 17,6% większe niż w 2021 r.

(akta kontroli t. IV, str.405-409)

W latach 2019-2022 przychody Zakładu wzrosły o 34,9%, co wynikało: ze wzrostu odpisu FUS, z nowych źródeł przychodów wynikających z nowych zleconych zadań, ze wzrostu poborów składek na ubezpieczenia zdrowotne NFZ, ze zwrotu kosztów egzekucyjnych, z wyższego oprocentowaniem lokat. Odpis z FUS zwiększył się w tym okresie o 27%. Kwota za pobór i dochodzenie składek innych niż na FUS wzrosła odpowiednio o 47,4%, a przychody z tytułu zwrotu kosztów obsługi świadczeń zleconych do wypłaty o 103,4%.

(akta kontroli t. IV, str.410-413)

Należności Zakładu

Należności Zakładu na koniec 2022 r. wyniosły 53 907,3 tys. zł i były wyższe od kwoty 28% od należności na koniec 2021 r. Należności netto³³ na dzień 31 grudnia 2022 r. wyniosły 104 904,3 tys. zł³⁴ i były wyższe o 14% niż w 2021 r. Złożyły się na nie głównie inne należności w kwocie 92 212,8 tys. zł oraz należności z tytułu dostaw i usług w kwocie 9866,0 tys. zł. Stanowiły one odpowiednio 87,9% i 9,4% należności ogółem. Należności przeterminowane, objęte utworzonym odpisem aktualizującym, wyniosły 82 513,9 tys. zł, a składały się na nie m.in. należności wątpliwe z tyt. dostaw i usług oraz należności sporne dochodzone na drodze sądowej.

³³ Pomniejszone o odpisy aktualizujące wartość należności.

³⁴ Zawiera należności Zakładu, a także należności z tytułu pożyczek z ZFŚS (nieujęte w Rb-40 Zakładu).

Inne należności dotyczyły głównie: udzielonych pożyczek mieszkaniowych z ZFŚS – 50 996,7 tys. zł; pozostałych rozrachunków z odbiorcami, w tym przede wszystkim zwrotów kosztów zastępstwa procesowego i naliczonych kar umownych – 28 327,9 tys. zł; prowizji za pobór i dochodzenie składek – 27 660,7 tys. zł; rozrachunków z FUS dotyczących głównie obsługi świadczeń – 8317,8 tys. zł.

Należności dochodzone na drodze sądowej wynosiły 3747,4 tys. zł i były niższe o 6,1% niż w 2021 r. i w całości były objęte odpisem aktualizującym wartość należności.

W 2022 r. umorzono należności w wysokości 136,6 tys. zł głównie z powodu bezskutecznych postępowań egzekucyjnych wobec wierzycieli. Rozłożono na raty należności w kwocie 761 tys. zł – decyzje podejmowane były na wniosek dłużnika. Przedawnieniu uległy należności w kwocie 10,4 tys. zł³⁵.

(akta kontroli t. V, str. 6-7 oraz t. I, str. 546-547)

Należności netto Centrali ZUS wyniosły 1826,9 tys. zł, tj. o 37,8% niższe w porównaniu do 2021 r., w tym należności przeterminowane netto 15,2 tys. zł. Złożyły się na nie głównie należności z tytułu udzielonych pożyczek mieszkaniowych z ZFŚS – 1668,5 tys. zł oraz pozostałe rozrachunki z odbiorcami z działalności operacyjnej, gdzie w przeważającej mierze były to należności z tytułu kar umownych, zasądzonych zwrotów kosztów zastępstwa procesowego itp. – 818,3 tys. zł. Na powyższe należności utworzono odpisy aktualizujące w wysokości 808,8 tys. zł.

W 2022 r. w Centrali ZUS nie umarżono należności. Wobec jednego podmiotu odroczone płatności w kwocie 37,9 tys. zł.

(akta kontroli t. V, str. 145-148, 427)

Badanie 15 spraw dobranych metodą celową według najwyższych kwot, dotyczących dochodzenia przez Oddziały i Centralę ZUS należności na kwotę 57 939,5 tys. zł³⁶, co stanowiło 55,2%³⁷ należności, wykazało, że ZUS podejmował działania zmierzające do odzyskania należności (wezwania do zapłaty, dochodzenie na drodze postępowania sądowego, postępowania komornicze, postępowania ugodowe).

(akta kontroli t. V, str. 141-143, 269-406)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonanie planu przychodów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w 2022 r.

3.2 Wykonanie planu kosztów ZUS

Opis stanu
faktycznego

W 2022 r. koszty działalności bieżącej Zakładu wyniosły 6 053 473,6 tys. zł, co stanowiło 92,6% planu po zmianach. W porównaniu do 2021 r. koszty były większe o 12,2%. W stosunku do 2021 r. zwiększeniu uległy m. in. koszty amortyzacji oraz materiałów i energii. W 2022 r. poniesiono m.in. następujące koszty rodzajowe (w nawiasach wykonanie planu po zmianach i wzrost w stosunku do 2021 r.):

- wynagrodzenia – 3 705 256,3 tys. zł (99,8 i 12,2%);
- amortyzacja – 381 654,8 tys. zł (76,5% i 23,7%);
- materiały i energia – 157 845,2 tys. zł (79,9% i 37,7%);
- ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia - 773 875,1 tys. zł (93,9% i 12,1%);
- usługi obce – 986 655,9 tys. zł (82% i 5,8%).

W ramach usług obcych największe koszty poniesiono na usługi pocztowe i bankowe – 384 597,1 tys. zł (86,8% i 12,1%).

(akta kontroli t. VI, str. 326, 333-336)

³⁵ Do przedawnienia tych należności dochodziło w związku nieskutecznością postępowania egzekucyjnego lub w związku z ogłoszeniem upadłości podmiotu.

³⁶ Należności Zakładu 55 067 tys. zł i Centrali ZUS 2872,5 tys. zł.

³⁷ Od kwoty 104 904,3 tys. zł.

Wykonanie planu kosztów Centrali ZUS

W 2022 r. koszty działalności bieżącej Centrali ZUS wyniosły 659 273,1 tys. zł, co stanowiło 85,2% planu po zamianach. Badaniem w Centrali ZUS objęto łącznie 69 zapisów księgowych w kwocie 250 913,3 tys. zł, co stanowiło 38,1% kosztów Centrali ZUS w 2022 r. Badana próba została wylosowana metodą MUS³⁸ z wygenerowanych z systemu księgowego Zakładu zapisów i dowodów księgowych, odpowiadającym pozapłacowym kosztom Centrali ZUS oraz dokonana doborem celowym i objęła w grupie kosztów majątkowych (ZI) 22 zapisy na kwotę 176 248,5 tys. zł, tj. 70,2% objętych próbą kosztów, natomiast w grupie kosztów bieżących (ZF) 47 zapisy na kwotę 74 664,8 tys. zł, tj. 29,8% badanych kosztów.

W ramach analizowanej próby wydatków Centrali ZUS stwierdzono, że wylosowane koszty ponoszono zgodnie z planem finansowym w ramach realizacji ustawowych zadań jednostki.

(akta kontroli t. VI, str. 66-69, 326-328)

Zamówienia publiczne

W 2022 r. w Centrali ZUS wewnętrzne zasady udzielania zamówień publicznych regulowało zarządzenie Prezesa ZUS³⁹. Niektóre zamówienia wyłączone ze stosowania ustawy z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych⁴⁰ na podstawie innych aktów prawnych zostały również wyłączone z postanowień ww. procedury na podstawie odrębnych zarządzeń Prezesa ZUS. Do ich udzielania stosowano ustanowione wewnętrzne regulacje⁴¹.

Centrala i 43 oddziały ZUS w 2022 r. w ramach postępowań o udzielenie zamówienia publicznego procedowanych w reżimie ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych⁴² oraz nupzp zawarły ogółem 639 umów o łącznej wartości 2 237 645 tys. zł.

W 2022 r. Centrala ZUS w wyniku przeprowadzenia postępowań o udzielenie zamówienia o wartości powyżej 30 tys. euro wszczętych do dnia 31 grudnia 2020 r. oraz postępowań o udzielenie zamówienia publicznego o wartości powyżej 130 tys. zł netto wszczętych od 1 stycznia 2021 r. zawarła 123 umowy o łącznej wartości 1 779 904,1 tys. zł⁴³. Z kolei łączna wartość umów, które Centrala ZUS zawarła z wyłączeniem przepisów nupzp wynosiła 12 631,7 tys. zł netto⁴⁴.

(akta kontroli t. VI, str.3-7, 8-42, 58-62, 72-93, 321-322)

W ramach regulacji ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych⁴⁵ oraz regulacjami wewnętrznymi ZUS w 2022 r. w Centrali udzielono pięć zamówień o łącznej wartości 14 884,5 tys. zł, a w oddziałach ZUS udzielono 70 zamówień o łącznej wartości 405,1 tys. zł.

Z kolei w ramach wyłączeń ustawy Pzp wynikających z ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa w 2022 r. w Centrali udzielono 16 zamówień o łącznej wartości 35 815,2 tys. zł, a w oddziałach ZUS udzielono 382 zamówienia o łącznej wartości 4260,6 tys. zł.

Centrala ZUS w 2022 r. udzieliła także jednego zamówienia w ramach ustawy w sprawie określenia zasad dokonywania zakupów, o których mowa w art. 17 ustawy z dnia 2 września

³⁸ Z prawdopodobieństwem wylosowania proporcjonalnym do wartości wydatku. Metodą MUS wylosowano dowody o łącznej wartości poniesionych kosztów 248 276,3 tys. zł, z kolei sposobem celowym dobrano koszty w łącznej kwocie 2637 tys. zł.

³⁹ Zarządzenie nr 1 Prezesa ZUS z dnia 2 stycznia 2018 r. Procedura do procesu 14.1 Realizacja Zakupów, ze zm., dalej: Procedura.

⁴⁰ Dz. U. z 2022 r. poz. 1710, dalej: nupzp.

⁴¹ Było to m.in. Zarządzenie nr 85 Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 29 września 2022 r. w sprawie określenia zasad dokonywania zakupów, o których mowa w art. 17 ustawy z dnia 2 września 2022 r. o szczególnym wsparciu podmiotów poszkodowanych w związku z sytuacją ekologiczną na rzece Odrze oraz Zarządzenie Nr 27 Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 16 marca 2022 r. w sprawie określenia zasad dokonywania zakupów, o których mowa w art. 12 ust. 6 i 7, art. 26 ust. 5 i 6 oraz art. 82 ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

⁴² Dz. U. z 2019 r. poz. 1843, dalej: ustawa Pzp.

⁴³ Dane te nie uwzględniają umów wykonawczych do umów ramowych.

⁴⁴ Były to zamówienia których wartość nie przekraczała 130 tys. zł netto oraz wyłączone ze stosowania nupzp na podstawie art. 11 ust. 1 pkt 4 nupzp.

⁴⁵ Dz. U. z 2021 r. poz. 2095, ze zm.

2022 r. o szczególnym wsparciu podmiotów poszkodowanych w związku z sytuacją ekologiczną na rzece Odrze⁴⁶.

(akta kontroli t. VI, str. 329-332)

Centrala ZUS na swojej stronie internetowej oraz w Biuletynie Zamówień Publicznych (dalej: BZP) opublikowała plan postępowań o udzielenie zamówienia publicznego na 2022 r. wraz ze wszystkimi aktualizacjami dokonanymi w ciągu roku. Jego zakres i sposób publikacji był zgodny z art. 23 nupzp.

(akta kontroli t. VI, str.43-57)

Stosownie do dyspozycji art. 82 ust. 1 i 2 nupzp Centrala ZUS przekazała do BZP odrębnie dla postępowań prowadzonych w oparciu o ustawę Pzp oraz nupzp roczne sprawozdania z udzielonych zamówień w 2022 r.

(akta kontroli t. VI A,P str. 8-42)

Badaniem objęto trzy postępowania o udzielenie zamówienia publicznego zakończone zawarciem umowy w 2022 r., z czego dwa wyłączone z obowiązku stosowania ustawy Pzp. Jedno zamówienie przeprowadzono w oparciu o nupzp, jedno w oparciu o art. 17 ustawy Specustawy odrzańskiej oraz jedno wyłączone ze stosowania nupzp z uwagi na wartość, która nie przekraczała 130 tys. zł netto. Łączna wartość zamówień objętych badaniem wynosiła 5146,8 tys. zł⁴⁷, z czego w wyniku ich realizacji w 2022 r. poniesiono koszty na kwotę 2637 tys. zł. Były to:

- 1) zamówienie publiczne na „Zakup systemu organizacji spotkań zdalnych oraz pracy zespołowej w ZUS i komunikatora do pracy w grupach roboczych Cisco Webex bądź systemu oprogramowania równoważnego”, przeprowadzone w trybie przetargu nieograniczonego. Wartość zawartej umowy wynosiła 858,7 tys. zł, z czego w 2022 r. poniesiono koszty w wysokości 849,6 tys. zł.

(akta kontroli t. VI, str.94-109)

- 2) zamówienie, którego przedmiotem było zapewnienie działania KSI ZUS i Portalu PUE⁴⁸ w sposób umożliwiający wykonanie przez ZUS zadań wynikających ze Specustawy odrzańskiej. Nie miały do niego zastosowania przepisy Pzp. Zamówienie procedowano w oparciu o wewnętrzne regulacje ustanowione zarządzeniem Prezes ZUS⁴⁹. Nie ustanowiono w nim zasad udzielania zamówień publicznych w zakresie racjonalnego gospodarowania środkami publicznymi, w tym w szczególności reguł wydatkowania ich w sposób oszczędny.

W przekazanych przez Prezes ZUS wyjaśnieniach wskazano m.in., że Zarządzenie wzorowano na poprzednich tego rodzaju dokumentach obowiązujących w ZUS. Określono w nim niezbędne, konieczne do przeprowadzenia zamówień przepisy. Celem zarządzenia było wyłączenie niewymaganych prawem procedur w celu umożliwienia natychmiastowej realizacji zleconych ZUS zadań. Ustalenie odrębnych praktyk udzielania zamówień w odniesieniu do specyficznych postępowań ocenianych według indywidualnych standardów było niecelowe.

W opinii NIK przygotowanie wewnątrzzakładowych zasad regulujących metody i sposób udzielania zamówienia wyłączonego spod ustawy Pzp było celowe. W funkcjonującym w ZUS zarządzeniu nie ustanowiono żadnych regulacji, które normowałyby gospodarne udzielanie zamówień. Brak było w nim np. obowiązku szacowania wartości przedmiotu zamówienia czy przeprowadzenia negocjacji cenowych. Nie wymagało ono także dokumentowania realizowanych czynności w procesie udzielania zamówień. Takie zasady funkcjonowały np. w obowiązującej w Zakładzie procedurze do procesu 14.1 realizacja zakupów. O celowości ustanowienia wewnątrzzakładowych procedur

⁴⁶ Dz. U. poz. 2014, ze zm., dalej: Specustawa odrzańska.

⁴⁷ Wartość umów przed zawarciem aneksów.

⁴⁸ KSI ZUS - Kompleksowy System Informatyczny ZUS, PUE ZUS – Platforma Usług Elektronicznych ZUS.

⁴⁹ Zarządzenie nr 85 Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 29 września 2022 r. w sprawie określenia zasad dokonywania zakupów, o których mowa w art. 17 ustawy z dnia 2 września 2022 r. o szczególnym wsparciu podmiotów poszkodowanych w związku z sytuacją ekologiczną na rzece Odrze.

zawierających metody i sposób udzielania zamówienia świadczy także jego wartość i skala.

(akta kontroli t. VI, str.61-62, 255-257)

Wartość zawartej umowy wynosiła 4225,1 tys. zł. W wyniku zawartego aneksu została ona zmniejszona do kwoty 3119,7 tys. zł⁵⁰. Z tego tytułu w 2022 r. ZUS poniósł koszty w wysokości 1724,4 tys. zł. O wypłatę świadczenia pieniężnego w związku z sytuacją ekologiczną na Odrze złożono ogółem 79 wniosków. Z kolei łączna kwota wypłaconych świadczeń wyniosła 565,9 tys. zł. Dyrektor Departamentu Kontroli Wewnętrznej ZUS⁵¹ wyjaśnił, że wydatki w ramach wypłaty świadczeń wynikających ze Specustawy odrzańskiej oraz wysokość kwoty we wniosku o uruchomienie środków z Funduszu Pracy (FP) zaplanowano w oparciu o przyznanie świadczenia. Zakład na bieżąco analizował liczbę złożonych wniosków o przyznanie świadczenia. Z uwagi na spadającą dynamikę wniosków zatwierdzonych do wypłaty, pierwotnie uruchomiona zaliczka w pełni zabezpieczyła wypłatę świadczeń. ZUS nie brał udziału w szacowaniu wartości wydatków wskazanych w OSR⁵² do Specustawy odrzańskiej. Dyrektor Departamentu Realizacji Dochodów ZUS⁵³ wyjaśniła, że w związku z otrzymaną prośbą z Ministerstwa Rozwoju i Technologii, które przygotowywało Specustawę odrzańską DRD ZUS wygenerował z systemu KSI ZUS niektóre potrzebne dane.

ZUS szacując koszty realizacji zamówienia na rozbudowę swoich systemów informatycznych do obsługi świadczeń postojowych w związku z sytuacją kryzysową na Odrze opierał się wyłącznie o informacje uzyskane od jednego wykonawcy.

W przekazanych przez Prezes ZUS wyjaśnieniach wskazano m.in.: że kluczowymi okolicznościami przy udzielaniu tego zamówienia był czas wykonania zleconych zadań oraz brak rynku wykonawców, którzy byliby w stanie zrealizować to zamówienie. Unikalność systemu KSI powoduje, iż porównywanie go do innego systemu jest nieadekwatne i niewspółmierne. Niewspółmierne i nieadekwatne jest także wskazywanie, że doświadczenia czy wyceny prac programistycznych dotyczących innych systemów mogłyby być porównywalne z zakresem i stopniem realizowanych usług. Tylko wykonawca, który zna systemy może nie tylko zrealizować usługi, ale również podjąć się ich wyceny. Nieracjonalne jest przyjęcie, że szacowanie, czy wycena usługi możliwa jest do wykonania przez przedsiębiorcę, który nie zna rozmiaru i stopnia skomplikowania systemów. Zakład zlecał wykonawcy szereg innych zmian w systemie KSI ZUS, jak i w Portalu PUE, na podstawie podpisanych z nim wcześniej umów, które w swoim zakresie modyfikują te same elementy systemu. Wiele prac programistycznych prowadzonych jednocześnie musi być ze sobą kompatybilnych w tej samej jednostce czasu. Wstępne uzgodnienia dotyczące realizacji zamówienia ZUS prowadził z dwoma potencjalnymi wykonawcami. Jeden z nich nie wywiązał się ze swojej deklaracji i nie przekazał wymaganych informacji w uzgodnionym terminie. Ustawa miała wejść w życie praktycznie bez żadnego okresu dostosowawczego, co stanowiło obiektywną okoliczność stawiającą ZUS w sytuacji konieczności pilnego wyboru wykonawcy, który deklarował najszybszy możliwy termin dostarczenia oprogramowania. Każdy dzień zwłoki zwiększał ryzyko niezrealizowania zapisów ustawy.

(akta kontroli: t. VI, str.113-170, 174-175, 179, 182-184, 268-269, 270-312, 315-320)

- 3) zamówienie publiczne wyłączone z obowiązku stosowania ustawy Pzp, którego wartość wynosiła poniżej 130 tys. zł netto. Dotyczyło ono wsparcia Członka Zarządu ZUS nadzorującego Pion Operacji i Eksploatacji Systemów w zakresie działań komunikacyjno-promocyjnych w celu efektywniejszego komunikowania o działalności ZUS w obszarze IT, budowania pozytywnego wizerunku ZUS oraz opracowania i realizacji strategii komunikacji wizerunkowej w środowisku wewnętrznym i zewnętrznym Pionu Operacji i Eksploatacji Systemów. Wynagrodzenie przysługujące wykonawcy z tytułu zawartej umowy wynosiło 63 tys. zł, przy czym w trakcie jej realizacji w wyniku zawartego aneksu

⁵⁰ W wyniku zawartego aneksu zrezygnowano także z realizacji etapu 5 modyfikacji.

⁵¹ Dalej: DKW ZUS.

⁵² Ocena skutków regulacji.

⁵³ Dalej: DRD ZUS.

zostało ono zwiększone do kwoty 117 tys. zł. W 2022 r. w wyniku realizacji umowy ZUS poniósł koszty w wysokości 63 tys. zł.

(akta kontroli t. VI, str.182-186, Płyta CD-2)

Poza stwierdzoną nieprawidłowością w udzieleniu zamówienia na zapewnienie działania KSI ZUS i Portalu PUE w sposób umożliwiający wykonanie przez ZUS zadań wynikających ze Specustawy odrzańskiej w pozostałym zakresie, w wyniku badania postępowań o udzielenie zamówienia publicznego stwierdzono, że przeprowadzono je zgodnie z obowiązującymi przepisami, poniesione wydatki były gospodarne, celowe i rzetelnie udokumentowane.

Zobowiązania Zakładu

Zobowiązania Zakładu na koniec 2022 r. wynosiły 860 683,3 tys. zł i były o 13% niższe od stanu na koniec 2021 r. Na dzień 31 grudnia 2022 r. zobowiązania ZUS⁵⁴ wynosiły 4 063 933,8 tys. zł i w porównaniu do 2021 r. były niższe o 24,1%. Dotyczyły one głównie: pozostałych zobowiązań – 3 483 454,9 tys. zł, dostaw i usług – 277 367,2 tys. zł. oraz składek ZUS – 252 868,7 tys. zł. W kwocie pozostałych zobowiązań największe pozycje dotyczyły rozliczeń z tytułu: składek, w tym FUS i FP – 3 189 811,0 tys. zł oraz wynagrodzeń – 263 766,4 tys. zł. Zobowiązania długoterminowe na koniec 2022 r. wyniosły 16 411,4 tys. zł i były wyższe o 35,7% niż w 2021 r. Wynikały z otrzymanych od wykonawców zabezpieczeń na należyte wykonanie umów, o terminie zwrotu powyżej 12 miesięcy.

W 2022 r. w Zakładzie wystąpiły zobowiązania z tytułu dostaw i usług, których zapłata nastąpiła po upływie terminu wynikającego z umowy na kwotę 95,9 tys. zł. Zobowiązanie te dotyczyły faktur za energię, usługi pocztowe i usługi sprzątnia. Brak zapłaty w zakresie usług sprzątnia był spowodowany nieprawidłowo zrealizowaną usługą, na którą zostały wystawione faktury.

W roku 2022 r. Zakład wypłacił odsetki w łącznej wysokości 36,9 zł z tytułu nieterminowo uregulowanych płatności z tytułu opóźnienia wpływu faktur do Zakładu za usługi pocztowe lub za dostawę energii elektrycznej.

(akta kontroli t. V, str. 7-8)

Zobowiązania Centrali Zakładu

Na 31 grudnia 2022 r. stan zobowiązań Centrali ZUS wynosił 187 397,2 tys. zł, co stanowiło 76,6% stanu na koniec 2021 r. Zobowiązania dotyczyły: dostaw i usług – 135 860,6 tys. zł, pozostałych zobowiązań – 34 491,9 tys. zł⁵⁵, składek ZUS – 12 989,5 tys. zł, podatków i opłat – 3 585,8 tys. zł oraz z tytułu Pracowniczych Planów Kapitałowych – 469,4 tys. zł.

Zobowiązania długoterminowe na koniec 2022 r. wynosiły 13 575,0 tys. zł. i były wyższe o 42,6 % niż w 2021 r. Dotyczyły one otrzymanych od wykonawców zabezpieczeń na należyte wykonanie umów, o terminie zwrotu powyżej 12 miesięcy.

(akta kontroli t. V, str. 149--150)

Zatrudnienie i wynagrodzenia

Przeciętne zatrudnienie w Zakładzie w 2022 r. wyniosło 42 891,4 w przeliczeniu na pełne etaty i było niższe o 2534,6 etatów od planu, a w stosunku do 2021 r. – wyższe o 196,2 etaty (o 0,5%). Przewidywane zatrudnienie w Centrali wyniosło 1538 etatów (bez Zarządu) i w stosunku do 2021 r. utrzymało się na tym samym poziomie. W oddziałach, nie licząc orzecznictwa lekarskiego, w porównaniu z 2021 r., zatrudnienie zwiększyło się z 40 509,8 do 40 742 etatów, tj. o 0,6%, a w orzecznictwie lekarskim zmniejszyło się z 642,2 do 606,4 etatów, tj. o 5,6%. W Zarządzie ZUS zatrudnienie w 2022 r. wynosiło pięć etatów, tak jak w 2021 r.

(akta kontroli t. III, str. 1-2, 7)

Wzrost zatrudnienia w ZUS w 2022 r. związany był m.in. z realizacją nowych zadań oraz liczbą obsługiwanych obywateli. W 2022 r. Zakład obsługiwał cztery nowe zadania ustawowe: świadczenie Dobry Start „300+”, świadczenie wychowawcze „500+”, Rodzinny Kapitał

⁵⁴ W układzie bilansowym - w kwocie uwzględniano zobowiązania Zakładu oraz zobowiązania z tytułu środków na rachunkach wyodrębnionych. Przede wszystkim Zakład obsługiwał pobór i przekazywanie składek na ubezpieczenie zdrowotne, FP, FGŚP, FL i FEP.

⁵⁵ Pozostałe zobowiązania dotyczyły wynagrodzeń, wadium i zabezpieczeń wykonania umów oraz innych zobowiązań.

Opiekuńczy, dofinansowania pobytu dziecka w żłobku, a także zajmował się obsługą świadczeń na rzecz uchodźców z Ukrainy (od lutego 2022 r.). Utworzono dedykowane Centrum Obsługi Świadczeń dla Rodzin w oddziale w Białymstoku. Zdaniem dyrektora Zarządzania Zasobami Ludzkimi, Zakład m.in. ze względu na niekonkurencyjność wynagrodzeń pracowników w stosunku do rynku pracy nadal traci informatyków, lekarzy orzeczników i innych ekspertów o unikalnych kompetencjach. Pomimo problemów z pozyskaniem kadry, w 2022 r. nastąpił wzrost zatrudnienia.

(akta kontroli t. III, str. 43, 113-117)

Wynagrodzenia osobowe w 2022 r. ZUS wyniosły 3 684 791,4 tys. zł, tj. o 12,2% więcej niż w 2021 r. i stanowiły 100% planu na 2022 r. Przeciętne wynagrodzenie wyniosło 7159,1 zł, co stanowiło wzrost o 11,7% w stosunku do 2021 r. Podwyżki zrealizowano w oparciu o porozumienie kończące spór zbiorowy zawarte w dniu 11 lipca 2022 r. przez ZUS z zakładowymi organizacjami związkowymi.

W Centrali ZUS przeciętne wynagrodzenie w 2022 r. wyniosło 10 311,7 zł miesięcznie i było o 12,1% wyższe niż w 2021 r. W oddziałach ZUS, z wyłączeniem orzecznictwa, przeciętne wynagrodzenie w 2022 r. wyniosło 6940,08 zł miesięcznie i było o 12% wyższe niż w 2021 r. W orzecznictwie lekarskim przeciętne wynagrodzenie w 2022 r. wyniosło 13 855,53 zł miesięcznie i było o 3,3% wyższe niż w 2021 r. W 2022 r. przeciętne wynagrodzenie członka Zarządu ZUS wyniosło 31 010,6 zł miesięcznie, o 33,6% więcej niż w 2021 r.

(akta kontroli t. III, str. 1-2, 7, 65-71)

Na 2022 r. zaplanowano środki na wynagrodzenia bezosobowe w kwocie 20 275,0 tys. zł. Wynagrodzenia bezosobowe wyniosły 13 390,4 tys. zł. W porównaniu do 2021 r. zwiększyły się o 37,9%. Wzrost wynagrodzeń bezosobowych spowodowany był obsługą obywateli Ukrainy – dodatkowe koszty umów cywilnoprawnych z tłumaczami języka ukraińskiego [2388,3 tys. zł oraz z osobami do obsługi wniosków o świadczenia wychowawcze (19,9 tys. zł)]. W 2022 r. Zakład zawarł 1320 umowy cywilnoprawne, w tym z 13 własnymi pracownikami. W Centrali ZUS wielkości te wynosiły odpowiednio 103 i 13. Z tytułu realizacji umów w Centrali ZUS poniesiono koszty w wysokości 1080,6 tys. zł.

(akta kontroli t. III, str. 1-4)

Badaniem objęto sześć umów cywilnoprawnych na łączną kwotę 362,6 tys. zł brutto co stanowiło 33,6% wartości umów zawartych w Centrali oraz 2,7% wartości umów zawartych w Zakładzie. Dwie umowy zawarte z pracownikami ZUS wybrano metodą losową, natomiast w przypadku pozostałych czterech umów wybrano trzy o największej wartości oraz jedną metodą losową. Dwie umowy zawarte z pracownikami ZUS dotyczyły napisania artykułów, przy czym zakresy czynności pracowników nie pokrywały się z obowiązkami wynikającymi z podpisanych umów o dzieło⁵⁶. Umowy opiewały na łączną kwotę 3,6 tys. zł. Nie stwierdzono nieprawidłowości w omawianym zakresie.

(akta kontroli t. III, str. 10-28, 83-84)

Pozostałe cztery umowy⁵⁷ były zawarte z osobami fizycznymi i dotyczyły usług doradczych / wsparcia / konsultingowych. Umowy opiewały na łączną kwotę 359 tys. zł. Nie stwierdzono nieprawidłowości w zakresie ich realizacji.

(akta kontroli t. III, str. 83-112)

Zatrudnienie lekarzy orzeczników

Planowany poziom zatrudnienia w 2022r. lekarzy orzecznictwa lekarskiego wynosił łącznie 888,4 etatów, w tym: 101,5 etaty głównego lekarza orzecznika oraz zastępcy głównego lekarza orzecznika, 632,4 etaty lekarza orzecznika oraz 154,5 etatów lekarza członka komisji lekarskiej. Zatrudnienie wyniosło (stan na 31.12.2022 r.) odpowiednio: 96 etatów; 388,6 etatów; 107,1 etatów – łącznie 591,7 etatów, co stanowiło spadek zatrudnienia w stosunku do roku 2021 o 40,4etatu.

(akta kontroli t. VII, str.65-67, 78-87)

⁵⁶ Umowa o dzieło nr 5845 na kwotę 1800 zł i nr 5868 na kwotę 1800 zł.

⁵⁷ 1) umowa zlecenie nr 1082373 wraz z Aneksem nr 1; 2) umowa zlecenie nr 1083176; 3) umowa zlecenie nr 1083326; 4) umowa zlecenie nr 1084706.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2022 r. nie obsadzono etatów głównego lekarza orzecznika, zastępcy głównego lekarza orzecznika, lekarza orzecznika i lekarza członka komisji lekarskiej na poziomie odpowiednio: 0,4 etatu; 5,1 etatu; 243,8 etatu; 47,3 etatu. Łącznie nieobsadzonych na dzień 31 grudnia 2022 r. pozostawało 296,7 etatów (33,4%), co stanowiło wzrost nieobsadzonych etatów w stosunku do 2021 r. o 43,4 etaty. W celu pozyskiwania do pracy w Zakładzie nowych lekarzy orzecznictwa lekarskiego oraz zapobieganiu rezygnacji z pracy w Zakładzie przez lekarzy dotychczas zatrudnionych, ZUS podjął m.in. następujące działania:

- zwiększanie poziomu wynagrodzeń lekarzy orzecznictwa lekarskiego średnio o 900 zł, co oznacza, że na przestrzeni 7 lat wynagrodzenie zasadnicze wzrosło o 68%);
- wyrażanie zgody na ponowne zatrudnianie lekarzy orzecznictwa lekarskiego po przejściu na emeryturę;
- zapewnianie elastycznych warunków zatrudniania lekarzy orzecznictwa lekarskiego.

(akta kontroli t. VII, str. 81-82)

W roku 2022 na 549 etaty przeprowadzono 269 naborów, co stanowi wzrost liczby naborów w stosunku do roku 2020 (180) i roku 2021 (143). W ramach naborów zatrudniono w 2020 r. – 77 osób, 2021 r. – 57 osób i w 2022 r. – 50 osób. Zdaniem NIK podejmowane przez ZUS działania nie przyniosły zamierzonych efektów w postaci zwiększenia zatrudnienia lekarzy orzeczników, co skutkowało wzrostem nieobsadzonych etatów o 43 względem roku poprzedniego.

Koszt funkcjonowania orzecznictwa lekarskiego w 2022 r., z uwzględnieniem podstawowych rodzajów kosztów wyniósł 238 228,3 tys. zł i był wyższy od kosztu poniesionego w roku 2021 o 10 131,7 tys. zł, tj. o 4,3%.

(akta kontroli t. VII, str. 100-139)

Realizacja planu inwestycyjnego Zakładu

W *Planie inwestycyjnym Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na 2022 r.*⁵⁸ przyjęto wydatki w kwocie 1 048 473 tys. zł. W wyniku dokonanych zmian, zmniejszono zaplanowaną kwotę do 806 958 tys. zł, tj. o 241 515 tys. zł. Spowodowane to był przesunięciem środków finansowych z działalności inwestycyjnej do działalności bieżącej⁵⁹ na zwiększenie funduszu wynagrodzeń osobowych. W 2022 r. wydatki inwestycyjne wyniosły 575 414,6 tys. zł, co stanowiło 71,3% planu po zmianach i 168,4% wydatków z 2021 r. Wzrost poniesionych nakładów o kwotę 233 816,9 do roku ubiegłego, wynikał z wykonania planu w obszarze IT, związanego z informatyzacją Zakładu.

(akta kontroli t. IV, str. 311-373)

Wykorzystanie środków finansowych w 2022 r. z podziałem na poszczególne grupy inwestycji było następujące:

- zadania budowlane zmierzające do zwiększenia powierzchni (grupa I) – w planie inwestycyjnym po zmianach ujęto pięć zadań, w tym jedno nowe, jedno kontynuowane i trzy kontynuowane z opóźnieniem. Z planowanych 10 489,7 tys. zł wydatkowano 99,6%;
- zadania budowlane pozostałe (grupa II) – w planie inwestycyjnym po zmianach ujęto 382 zadania, w tym 238 nowych, 55 kontynuowanych i 89 kontynuowanych z opóźnieniem. Z planowanych 120 203,8 tys. zł wykorzystano 82,1%.
- zadania z obszaru administracji (grupa III) – w planie inwestycyjnym po zmianach było ujętych 152 zadania, w tym: 130 nowych, 17 zadań kontynuowanych oraz pięć kontynuowanych z opóźnieniem. Z zaplanowanych 68 715,6 tys. zł wykorzystano 30,2%.
- zadania obszaru poligrafii i zarządzania dokumentacją (grupa IV) – w planie inwestycyjnym po zmianach ujęto osiem nowych zadań. Z zaplanowanej kwoty 1494,6 tys. zł wykorzystano 94,9%.

⁵⁸ Uchwała nr 72 Zarządu ZUS z dnia 30 listopada 2021 r. w sprawie przyjęcia „Planu inwestycyjnego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na 2022 r.”.

⁵⁹ Uchwała nr 36 Zarządu ZUS z dnia 19 lipca 2022 r. w sprawie zmian w „Planie inwestycyjnym Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na 2022 r.”.

- zadania obszaru IT (grupa V) – w planie inwestycyjnym po zmianach ujętych było 38 zadań, w tym 16 nowych, 15 kontynuowanych i 7 kontynuowanych z opóźnieniem. Z zaplanowanej kwoty 606 054,3 tys. zł wykorzystano 73,3%.

(akta kontroli t. IV, str. 359-399)

Realizacja projektów współfinansowanych środkami UE

W 2022 r. Zakład realizował cztery projekty współfinansowane środkami UE, na które wydatkowano 22 502,7 tys. zł, w tym 21 901,7 tys. na zakończony w 2022 r. projekt termomodernizacji budynku ZUS w Warszawie. Pozostałe projekty dotyczyły: wdrożenia modelu kompleksowej rehabilitacji umożliwiającej podjęcie powrotu do pracy (524,7 tys.); termomodernizacji budynku ZUS w Elblągu (76,7 tys.) oraz współpracy na polu delegowania pracowników z sektorów opieki, budownictwa, transportu i rolnictwa (brak poniesionych wydatków – okres realizacji projektu rozpoczął się 1 września 2022 r). W przypadku wszystkich projektów współfinansowanych ze środków UE w 2022 r. zaewidencjonowano w ZUS 100% wydatków jako wydatki kwalifikowane.

(akta kontroli t. IV, str. 400-404)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Nieustanowienie w zarządzeniu Prezes ZUS dotyczącym udzielania zakupów w związku z sytuacją na Odrze⁶⁰ zasad udzielania zamówień publicznych w zakresie racjonalnego gospodarowania środkami publicznymi, w tym w szczególności reguł wydatkowania ich w sposób oszczędny, co w ocenie NIK było działaniem nierzetelnym.

(akta kontroli: t. VI, str.61-62, 255-257)

OCENA CZĄSTKOWA

Pomimo stwierdzonej nieprawidłowości Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia realizację planu kosztów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych jako państwowej osoby prawnej w 2022 r.

3.3 Gospodarowanie wolnymi środkami Zakładu

Opis stanu
faktycznego

Na dzień 31 grudnia 2022 r. stan środków pieniężnych Zakładu wynosił 1 096 226,1 tys. zł, a kwota lokat zawartych na dzień 31 grudnia 2022 r. wynosiła 800 000 tys. zł. Wolne środki były utrzymywane na rachunku ZUS w banku PKO BP S.A. oraz lokowane na lokatach bankowych i w obligacjach skarbowych. W 2022 r. gospodarowanie nadwyżkami finansowymi wygenerowało przychody, które w ujęciu kasowym wynosiły 62 698 tys. zł, w tym: 29 967 tys. zł stanowiły odsetki od lokat terminowych, 16 975 tys. zł odsetki od obligacji skarbowych, a 15 756 tys. zł odsetki od środków na rachunku bankowym w PKO BP S.A.

(akta kontroli t. IV, str. 195-209, 407)

ZUS zawarł 115 lokat w siedmiu bankach na łączną kwotę 32 935 000 tys. zł. W 2022 r. średnia kwota lokat terminowych zawartych na rynku międzybankowym wynosiła 286 391,3 tys. zł. Kwoty lokat wynosiły od 2000 tys. zł do 500 000 tys. zł, oprocentowanie wynosiło od 1,7% do 7,4%, a okresy lokowania były od jednodniowych (75 lokat) do 32-dniowych (cztery lokaty). Zakład w 2022 r. nie przekazywał innym podmiotom środków w zarządzanie oraz nie składał dyspozycji wcześniejszego zwrotu środków z lokat terminowych. Lokowanie wolnych środków nie zagrażało realizacji zadań Zakładu. ZUS wprowadził mechanizm kontroli stanu niezbędnych wolnych środków zabezpieczających bieżące regulowanie zobowiązań poprzez codzienną analizę i aktualizację bieżących wydatków oraz monitorowaniu planowanych dziennych przepływów finansowych.

(akta kontroli t. IV, str. 197-200)

Badaniem objęto dziesięć lokat na łączną kwotę 3 450 000 tys. zł, tj. siedem lokat jednodniowych oraz po jednej lokacie dwudniowej, trzydniowej, 31-dniowej prowadzonych przez cztery banki (Bank Gospodarstwa Krajowego, Bank Millennium S.A., ING Bank Śląski, Credit Agricole). Z tytułu lokat objętych badaniem, uzyskano odsetki w łącznej wysokości 5875,5 tys. zł. W siedmiu przypadkach lokowanie środków na tych lokatach było

⁶⁰ Zarządzenie nr 85 Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 29 września 2022 r. w sprawie określenia zasad dokonywania zakupów, o których mowa w art. 17 ustawy z dnia 2 września 2022 r. o szczególnym wsparciu podmiotów poszkodowanych w związku z sytuacją ekologiczną na rzece Odrze, dalej: Zarządzenie.

korzystniejsze od utrzymywania ich na rachunku bankowym Zakładu. Natomiast trzy lokaty założono pomimo większego oprocentowania na rachunku w banku PKO BP S.A., co wynikało z posiadania przez Zakład nadwyżki finansowej wyższej niż limit koncentracji.

(akta kontroli t. IV, str. 206-209, 210-274)

ZUS w 2022 r. nabył dwie obligacje skarbowe o nominale 100 000 tys. zł każda. Podstawą ich nabycia był art. 48 ufp. Zakład nie otrzymał nieodpłatnie oraz nie sprzedawał obligacji skarbowych. Na koniec 2022 r. obligacje ZUS wyceniono według skorygowanej ceny nabycia.

(akta kontroli t. IV, str. 197-200)

Stwierzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia gospodarowanie wolnymi środkami Zakładu Ubezpieczeń Społecznych jako państwowej osoby prawnej w 2022 r.

3.4 Realizacja zadań Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

Opis stanu
faktycznego

Zgodnie z przepisami ustawy o sus, do zakresu działania Zakładu należy m.in. ustalanie uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznych oraz ich wypłacanie; orzekanie przez lekarzy orzeczników Zakładu oraz komisje lekarskie Zakładu dla potrzeb ustalania uprawnień do świadczeń z ubezpieczeń społecznych; kontrola wykonywania przez płatników składek i przez ubezpieczonych obowiązków w zakresie ubezpieczeń społecznych. W 2022 r. oddziały ZUS wypłacały średnio co miesiąc emerytury i renty finansowane z FUS dla 7826,7 tys. osób.

W 2022 r. wydano łącznie 891,9 tys. decyzji w sprawach świadczeń w wyniku załatwienia wniosków pierwszorazowych, w tym 755 tys. decyzji przyznających i 136,9 tys. decyzji odmownych. W porównaniu do 2021 r. (kiedy to wydano 867,7 tys. decyzji) nastąpił wzrost liczby wydanych decyzji w sprawach świadczeń w wyniku załatwienia wniosków pierwszorazowych o 24,2 tys., tj. o 2,8%.

Najwięcej decyzji wydano w sprawach: emerytur – 850,2 tys., świadczeń uzupełniających dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji – 117,2 tys., rent rodzinnych – 97,5 tys.

W 2022 r. Oddziały ZUS rozpatrzyły 5156,4 tys. spraw o wypłatę świadczeń krótkoterminowych i zasiłków pogrzebowych. Najwięcej spraw dotyczących świadczeń krótkoterminowych i zasiłków pogrzebowych, tj. 3592,9 tys. (69,7% wszystkich spraw) dotyczyło ustalenia uprawnień do zasiłku chorobowego oraz 604,1 tys. (11,1%) zasiłku opiekuńczego. W porównaniu do 2021 r. nastąpił spadek liczby spraw o 739,9 tys. (z 5 896,3 tys. do 5156,4 tys.), tj. o 12,6%. Największy spadek odnotowano w: ustaleniu zasiłku chorobowego – o 484,5 tys. spraw, tj. o 11,9 % oraz zasiłku opiekuńczego – o 200,7 tys. spraw, tj. o 24,9 %. Wzrost, w porównaniu do 2021 r., odnotowano jedynie w liczbie rozpatrzonych spraw o świadczenie rehabilitacyjne – o 8,8 tys. spraw, tj. o 2,7%.

(akta kontroli t. IX, str.461- 463)

Dochodzenie należności przez ZUS

Należności z tytułu składek na FUS, FP, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych (dalej: FGŚP), FEP oraz ubezpieczenie zdrowotne na koniec 2022 r. wyniosły 38 365 832,4 tys. zł⁶¹ (oraz odsetki memorialowe 21 491 491,2 tys. zł), tj. o 2,2% więcej niż w 2021 r. Należności te obejmowały okres do 31 grudnia 1998 r. oraz od 1 stycznia 1999 r.

(akta kontroli t. V, str. 14)

Działaniami egzekucyjnymi objęto należności z tytułu składek i opłat egzekucyjnych w kwocie 25 116 808,5 tys. zł. Wskaźnik dochodzenia należności za 2022 r. wynosił 88,3%⁶². Ulgami w spłacie (w tym: układami ratalnymi i odroczeniem terminów płatności) objęto kwotę pozostającą do zapłaty w wysokości 6 152 643,2 tys. zł. Do rejestru należności trwale

⁶¹ W tym: 68,9% z tytułu ubezpieczeń społecznych, 25,9% z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego, 5,2% z tytułu FP i FGŚP oraz mniej niż 0,1% z tytułu FEP.

⁶² Liczony zgodnie ze wzorem: iloraz sumy należności objętych egzekucją i należności objętych ulgami na koniec grudnia do kwoty zadłużenia w SEKIF na koniec grudnia pomniejszonej o należności trwale nieściągalne na koniec grudnia, abolicję, kwotę zadłużenia za ostatnie 5 miesięcy na koniec grudnia i protokoły nieściągalności za ostatnie 12 miesięcy.

nieściągalnych (m.in. podmioty w stanie upadłości) wpisano kwotę 422 937,1 tys. zł⁶³. Organy egzekucyjne zwróciły tytuły wykonawcze z protokołem nieściągalności na kwotę 197 354,2 tys. zł.

(akta kontroli t. V, str. 407, 409)

W 2022 r. ZUS skierował do egzekucji 3 335 611 tytułów wykonawczych na kwotę 8 635 862,2 tys. zł⁶⁴, tj. o 52,6% więcej niż w 2021 r. Do rejestru zastawów skarbowych wpisano należności na kwotę 818 460,2 tys. zł. W 2022 r. złożono 111 zawiadomień do prokuratury o podejrzeniu popełnienia przestępstwa w związku z nieopłaceniem składek finansowanych przez ubezpieczonych. Wpisem do hipoteki dokonany przez sąd objęto 55 183 spraw na kwotę 1 756 551,0 tys. zł, wdrożono 880 postępowań egzekucyjnych realizowanych przez komornika sądowego na kwotę 297 999,7 tys. zł oraz wydano 6646 decyzji przenoszących odpowiedzialność za zadłużenie płatników składek na kwotę 374 817,6 tys. zł.

(akta kontroli t. I, str. 507-543 oraz t. V, str. 15, 159)

Wpływy z egzekucji uzyskane przez Zakład w 2022 r. wyniosły 2 460 382,6 tys. zł i były wyższe o 54,6% niż w 2021 r. W podziale na rodzaje ubezpieczeń wyegzekwowano: z ubezpieczenia społecznego – 1 633 313,1 tys. zł, z ubezpieczenia zdrowotnego – 707 606,0 tys. zł, z FP i FGŚP – 119 113,7 tys. zł, z FEP – 348,8 tys. zł.

(akta kontroli t. V, str. 16-17)

Umorzenia należności

Liczba złożonych do ZUS wniosków o umorzenie należności z tytułu składek przez płatników na podstawie art. 28 ustawy o sus do końca 2022 r.⁶⁵ wynosiła 11528. W 2022 r. wydano 385 decyzji o umorzeniu należności⁶⁶ z tytułu składek wraz z odsetkami w kwocie 100 218,3 tys. zł, tj. o 14,6% wyższej niż w 2021 r. Umorzenia z tytułu ubezpieczeń społecznych wyniosły 73 028,9 tys. zł, ubezpieczeń zdrowotnych 21 951,5 tys. zł, FP i FGŚP 5231,3 tys. zł, FEP 6,6 tys. zł.

(akta kontroli t. V, str. 18, 408)

Przedawnienia należności

Wartość przedawnionych należności z tytułu składek wraz z odsetkami na koniec 2022 r. wyniosła 3 464 816,3 tys. zł (1 678 402,7 tys. zł składki wraz z dodatkowymi opłatami oraz 1 786 413,6 tys. zł odsetki) i była wyższa o 69,3% niż w 2021 r.

Zgodnie z wyjaśnieniami Dyrektor DRD, w roku 2022 był kontynuowany przegląd kont nieczynnych w ramach Programu Stabilizacji Pracy. Dotyczył on należności za lata 1999-2012. W każdym przypadku, w którym potwierdzone zostało przedawnienie należności, następowało ich odpisanie z kont płatników. W związku z wyznaczeniem terminu zakończenia weryfikacji do 31 grudnia 2022 r. oddziały ZUS zintensyfikowały prace w tym obszarze, co przelożyło się na wzrost należności odpisanych z tytułu przedawnienia.

(akta kontroli t. V, str. 19, 159-160)

Orzecznictwo lekarskie

W 2022 r. lekarze orzecznicy ZUS wydali łącznie 1486,6 tys. orzeczeń, tj. 0,5% więcej niż w roku 2021, w tym: 367 tys. orzeczeń (32%) wydanych w ramach kontroli prawidłowości orzekania o czasowej niezdolności do pracy oraz wystawiania zaświadczeń lekarskich, 236,8 tys. orzeczeń (20,6%) dotyczących ustalenia uprawnień do świadczenia rehabilitacyjnego, 194,7 tys. orzeczeń (17%) dotyczących ustalenia uprawnień do renty z tytułu niezdolności do pracy. Na dzień 31 grudnia 2022 r. w oddziałach Zakładu funkcjonowało 31 komisji lekarskich, o dwie mniej niż w 2021 r. Do sądów pracy i ubezpieczeń społecznych wpłynęło 17,9 tys. odwołań od decyzji wydanych na podstawie orzeczenia lekarskiego.

⁶³ Po zakończeniu postępowania upadłościowego, na koniec grudnia.

⁶⁴ Na ubezpieczenie społeczne 5 818 829,5 tys. zł, na ubezpieczenie zdrowotne 2 389 219,6 zł, na FP, FS i FGŚP 426 309,5 tys. zł, na FEP 1 503,5 tys. zł.

⁶⁵ Tj. stan na początek okresu sprawozdawczego i wpływ w 2022 r.

⁶⁶ Zgodnie z art. 28 ust. 2 ustawy o sus należności z tytułu składek mogą być umarzone tylko w przypadku ich całkowitej nieściągalności, z zastrzeżeniem ust. 3a.

(akta kontroli t. VII, str. 70-71)

Komisje lekarskie ZUS jako organ II instancji wydały w 2022 r. łącznie 75,5 tys. orzeczeń, w tym: w związku z wniesionym sprzeciwem 60,6 tys., w związku ze zgłoszeniem zarzutu wadliwości 12,4 tys. oraz w związku jednoczesnym wniesieniem sprzeciwu i zgłoszeniem zarzutu wadliwości 0,4 tys.

(akta kontroli t. VII, str. 71-73)

Departament Orzecznictwa Lekarskiego ZUS w 2022 r. przeprowadził kontrole funkcjonalne w 26 oddziałach ZUS (o dwie mniej niż w 2021 r.). Kontrole we wszystkich oddziałach ZUS dotyczyły prawidłowości realizacji zadań przez orzecznictwo lekarskie w zakresie obejmującym działalność głównego lekarza orzecznika, lekarzy orzeczników i pracowników wydziału orzecznictwa lekarskiego i prewencji. W oddziałach Zakładu, w których mają siedzibę komisje lekarskie, kontrole dotyczyły działalności przewodniczącego i członków komisji.

W ramach przeprowadzonych kontroli funkcjonalnych przeanalizowano łącznie 3110 spraw (o 161 mniej niż w 2021 r.), w tym 2319 spraw, w których orzeczenie zostało wydane przez lekarza orzecznika oraz 791 spraw, w których orzeczenie zostało wydane przez komisję lekarską Zakładu. Stwierdzone w wyniku przeprowadzonych kontroli nieprawidłowości dotyczyły m.in.: niezgodności ustaleń orzecznicznych z zasadami orzecznictwa lekarskiego, niewykonywania kontroli orzeczeń wydanych przez lekarzy orzeczników pod względem merytorycznym i formalnym na poziomie określonym w obowiązujących procedurach postępowania, niezgłoszenia przez przewodniczącego komisji lekarskich stanowiska do opinii biegłych sądowych w sprawach, w których toczy się sądowe postępowanie odwoławcze, nieterminowego rozpatrywania spraw dotyczących kontroli zaświadczeń lekarskich na wnioski pracodawcy. Zalecenia ZUS przekazał do 25 oddziałów, w jednym oddziale nie stwierdzono nieprawidłowości.

(akta kontroli t. VII, str.88-96)

Prewencja rentowa

W planie finansowym FUS na prewencję rentową w 2022 r. zaplanowano 252 500 tys. zł, z czego na rehabilitację leczniczą, opłatę uzdrowiskową oraz opracowanie zleconych badań i analiz przyczyn niezdolności do pracy oraz finansowanie innych działań dotyczących prewencji rentowej – 244 190 tys. zł. Wydatkowano ogółem 140 603 tys. zł (55,7%). Spowodowane to było m.in. mniejszą niż zakładano liczbą orzeczeń o potrzebie rehabilitacji oraz zakontraktowaniem mniejszej niż zakładano liczby umów na usługi rehabilitacyjne. Rehabilitację leczniczą ukończyły 49 963 osoby.

(akta kontroli t. VII, str. 216, 219)

W 2022 r. średni koszt rehabilitacji przypadający na jednego ubezpieczonego wynosił 2,7 tys. zł i w porównaniu do 2021 r. był wyższy o 0,3 tys. zł. Średni koszt pobytu ubezpieczonego w ośrodku rehabilitacyjnym wyniósł 2,8 tys. zł i w stosunku do 2021 r. był o wyższy o 0,3 tys. zł. W 2022 r. przeprowadzono łącznie 46 konkursów na świadczenie usług rehabilitacyjnych w ramach prewencji rentowej ZUS. W przypadku 19 konkursów nie wpłynęła żadna oferta, a w pozostałych 27 konkursach wpłynęło 83 ofert, z czego wybrano 57.

(akta kontroli t. VII, str. 198-199)

Z zapytania przesłanego przez NIK do siedmiu podmiotów, które w 2021 r. realizowały usługi rehabilitacyjne, a w 2022 r. ponownie nie złożyły ofert, z trzech odpowiedzi wynikało, że warunki finansowe konkursu były nierealne do realizacji ze względów finansowych.

Na podstawie badania⁶⁷ dokumentacji dwóch konkursów ofert na świadczenie usług rehabilitacyjnych w ramach prewencji rentowej ZUS przeprowadzonych w 2022 r. stwierdzono, że zostały one przeprowadzone zgodnie z przepisami określonymi w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 12 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu kierowania

⁶⁷ Badaniem objęto: oferty, umowy i rozliczenie kosztów za 2022 r. Umowa nr II -PS-2022-2024/1, Umowa XLI-NR.A-2022-2023/1.

przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne⁶⁸.

(akta kontroli t. VII, str. 179-185 oraz t. IX, str. 1-202)

W 2022 r. rehabilitacja lecznicza była świadczona w 74 ośrodkach tj. o trzech mniej niż 2021 r. Zbadano dokumentację (umowa i rozliczenie za rok 2022) dwóch⁶⁹ z 74 ośrodków pod względem zgodności z art. 69 ustawy o sus oraz rozporządzeniem w sprawie prewencji leczniczej. Nie stwierdzono nieprawidłowości w powyższym zakresie.

(akta kontroli t. VII, str.271-408)

W 2022 r. ZUS prowadził również działania promocyjno-informacyjne dotyczące prewencji rentowej i na ten cel wydatkowano 98,4 tys. zł. Powyższe działania Zakład realizował poprzez publikację artykułów w czasopismach lokalnych. Zakład Ubezpieczeń Społecznych w 2022 r. zamówił zamieszczenie artykułu o tematyce zdrowotnej w 122 tygodnikach i dwóch dwutygodnikach zrzeszonych oraz współpracujących ze Stowarzyszeniem Gazet Lokalnych, wydawanych na terenie całej Polski – tekst informacyjny, dotyczący rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS dla osób z chorobami układu krążenia. Łączny nakład zamówionej publikacji wynosił 718 760 egzemplarzy.

(akta kontroli t. VII, str.271-408)

Prewencja wypadkowa

W planie finansowym FUS na prewencję wypadkową w 2022 r. zaplanowano kwotę 100 155 tys. zł, z której wydatkowano 91 464,5 tys. zł, co stanowiło 91,3% planu. Na prewencję wypadkową składają się zadania związane z dofinansowaniem działań skierowanych na utrzymanie zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej oraz pozostałe zadania, w tym związane z upowszechnianiem wiedzy o zagrożeniach powodujących wypadki przy pracy i chorobach zawodowych oraz sposobach przeciwdziałania tym zagrożeniom. W 2022 r. realizowane były projekty zakwalifikowane do dofinansowania w ramach konkursu nr 2021.01 dotyczącego utrzymania zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej. W ramach tego konkursu na projekty realizowane w roku 2022 do ZUS wpłynęło 3420 wniosków. ZUS zawarł 1008 umów na łączną kwotę 78 901,7 tys. zł.

(akta kontroli t. VII, str. 208-209 oraz t. VIII, 1-270)

W 2022 r. kontrole w zakresie właściwości Departamentu Prewencji i Rehabilitacji ZUS były prowadzone w trzech obszarach: kontrole projektów dotyczących utrzymania zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej (1998 kontroli), kontrole ofert w ramach konkursów na świadczenia rehabilitacyjne (70 kontroli), kontrole ośrodków rehabilitacyjnych dotyczące realizacji umów o świadczenia usług rehabilitacyjnych (59 kontroli). W ramach kontroli projektów dotyczących utrzymania zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej siedem kontroli trwałości projektu zakończyło się wynikiem negatywnym, skutkującym rozwiązaniem umowy o dofinansowanie. Stwierdzone nieprawidłowości polegały m.in. na: używaniu dofinansowanego urządzenia bez wymaganych uprawnień, sprzedaży dofinansowanego sprzętu lub jego braku, odmowy poddania się kontroli, zaprzestaniu prowadzenia działalności gospodarczej, likwidacji stanowiska pracy objętego dofinansowaniem.

W wyniku kontroli realizacji umów o świadczenia usług rehabilitacyjnych, w czterech przypadkach nałożono kary na ośrodki rehabilitacyjne.

(akta kontroli t. IV, str. 101-194)

⁶⁸ Dz. U. z 2019 r. poz. 277, dalej: rozporządzenie w sprawie prewencji leczniczej.

⁶⁹ Umowa nr 0430-NR-2021-2023 dotyczyła usług dla 50 osób ze schorzeniami narządu ruchu skierowanych na 27 turnusów, a umowa nr 0445-NR-2022-2023 dotyczyła usług dla 100 osób ze schorzeniami narządu ruchu skierowanych na 28 turnusów. Wynagrodzenie za realizację przedmiotu ww. umów wynikało z iloczynu faktycznie wykorzystanej liczby dni oraz ceny pobytu na uczestnika.

Świadczenie w trybie szczególnym

W 2022 r. do Prezesa ZUS wpłynęło 10 897 wniosków o świadczenie w trybie szczególnym⁷⁰. Przyznano 9600 świadczeń w trybie szczególnym, w tym: 653 świadczenia w drodze wyjątku⁷¹; 7185 rodzicielskich świadczeń uzupełniających oraz 1762 świadczeń honorowych.

(akta kontroli t. IV, str. 44-46, 71)

COVID-19

W 2022 r. do Zakładu wpłynęło łącznie 11 482 wniosków o dodatkowy zasiłek opiekuńczy, na podstawie których wypłacono świadczenia w wysokości 13 000,2 tys. zł, tj. o 94,3% mniej niż w 2021 r.

(akta kontroli t. I, str. 455-456)

Liczba zwolnień lekarskich związanych z COVID-19 wyniosła 708,2 tys., tj. o 10,9% mniej niż w 2021 r. Na podstawie decyzji SANEPID-u nakładających kwarantannę / izolację ubezpieczonych, wypłacono z FUS zasiłki w łącznej kwocie 44 433,3 tys. zł, tj. o 48,5% mniej niż w 2021 r.

(akta kontroli t. I, str. 435-454)

Kontrola wewnętrzna

Kontrola wewnętrzna była realizowana w ramach kontroli instytucjonalnej (prowadzona przez DKW oraz Centra Kontroli Wewnętrznej – dalej: CKW), kontroli funkcjonalnej zwierzchniej (prowadzona przez komórki organizacyjne Centrali ZUS w stosunku do zagadnień lub procesów stanowiących podstawę merytoryczną komórki kontrolującej) oraz kontroli funkcjonalnej bieżącej (prowadzona przez osoby zajmujące kierownicze stanowiska w terenowych jednostkach organizacyjnych Zakładu, koordynatorów wieloosobowych stanowisk lub inne upoważnione osoby). Zasady prowadzenia kontroli wewnętrznej określała Procedura do procesu 10.5 Kontrola wewnętrzna wprowadzana zarządzeniami Prezesa ZUS⁷².

(akta kontroli t. V, str. 84-136, 186, 420)

Plan kontroli na rok 2022 zakładał realizację 11 tematów kontroli przez DKW oraz CKW w ramach kontroli instytucjonalnej⁷³. Plan kontroli został zrealizowany w 100%, przeprowadzono 48 kontroli, w tym: siedem kontroli DKW i 41 kontroli CKW. Poza kontrolami problemowymi przeprowadzono: 56 postępowań wyjaśniających, z czego 17 postępowań przeprowadzonych zostało przez DKW. Komórki kontroli wewnętrznej dokonały łącznie 138 ustaleń, do których wydano 203 zalecenia pokontrolne, z czego: DKW – 18 ustaleń i 32 zalecenia pokontrolne, CKW – 120 ustaleń i 171 zaleceń pokontrolnych. Zrealizowane przez DKW i CKW kontrole dotyczyły m.in. prawidłowości, oceny i skuteczności: przyznawania świadczeń długoterminowych, funkcjonowania programu dofinansowania płatników składek, rozliczania i monitorowania wydanych decyzji o charakterze zaliczkowym, etc.

(akta kontroli t. V, str. 20-25, 167-168, 174-175, 189-197)

Zalecenia pokontrolne dotyczyły w szczególności przeprowadzenia szkoleń merytorycznych oraz zwiększenia nadzoru, w tym zwiększenia kontroli funkcjonalnych bieżących m.in. w zakresie: orzekania o odpowiedzialności za zobowiązania z tytułu składek; realizacji standardu jakości i częstotliwości rozliczania kont płatników; przymusowego dochodzenia należności; wydawania decyzji o odpowiedzialności; dokonywania zabezpieczenia na majątku; prawidłowości sporządzanych opisów zamówienia, przed wszczęciem postępowań na zamówienie publiczne oraz terminowości rejestracji umów.

(akta kontroli t. V, 168-169)

Skutki finansowe nieprawidłowości stwierdzonych w trakcie kontroli i postępowań prowadzonych przez DKW i CKW w 2022 r. wyniosły 938,8 tys. zł.

(akta kontroli t. V, str. 229-230)

⁷⁰ 3073 wniosków o świadczenia w drodze wyjątku oraz 7824 wnioski rodzicielskie świadczenia uzupełniające.

⁷¹ 322 renty rodzinne w drodze wyjątku oraz 331 rent z tytułu niezdolności do pracy w drodze wyjątku.

⁷² Zarządzenie nr 87 Prezesa ZUS z dnia 4 października 2022 r. w sprawie wprowadzenia Procedury do procesu 10.5 „Kontrola wewnętrzna”. W badanym okresie obowiązywało także Zarządzenie nr 9 Prezesa ZUS z dnia 6 lutego 2020 r. w sprawie wprowadzenia Procedury do procesu 10.5 „Kontrola wewnętrzna”.

⁷³ W 2021 r. również 11 tematów kontrolnych.

W ramach kontroli funkcjonalnej zwierzchniej komórki organizacyjne Centrali i oddziałów Zakładu w 2022 r. przeprowadziły łącznie 766 kontroli, w wyniku których dokonano 1226 ustaleń, do których sformułowano 580 zaleceń.

(akta kontroli t. V, 168-169, 174-175)

W ramach kontroli funkcjonalnej bieżącej przeprowadzono 232 652 kontrole. Zbadano ogółem 2 577 012 spraw, z tego w 38 403 stwierdzono nieprawidłowości (tj. około 1,5%). Kontrolą funkcjonalną bieżącą objęto sprawy realizowane przez ok. 223 tys. pracowników ZUS, co oznacza, że statystycznie w 2022 r., pracownik oddziału ZUS był kontrolowany pod względem prawidłowości wykonywanych zadań pięć razy.

(akta kontroli t. V, str. 174-175, 202-205, 227)

W 2022 r. osłoną antykorupcyjną było objętych 14 postępowań zakupowych na łączną kwotę 1,6 mld zł, z czego 11 postępowań na kwotę 1,44 mld zł stanowiło kontynuację z lat poprzednich, a trzy postępowania w kwocie 156 mln zł zostały objęte osłoną w 2022 r.

(akta kontroli t. V, str. 227)

Audyt wewnętrzny

Plan audytu na 2022 r. opracowano na podstawie wyników analizy ryzyka przeprowadzonej dla 15 obszarów działalności Zakładu⁷⁴ (w dziewięciu obszarach operacyjnych, pięciu obszarach wsparcia oraz jednym obszarze zarządzania). Zidentyfikowano osiem zadań zapewniających, dotyczących siedmiu obszarów działalności Zakładu tj. orzecznictwo lekarskie i prewencja, obsługa świadczeń długoterminowych, dochodzenie należności, zarządzanie zasobami ludzkimi, zarządzanie usługami IT, zarządzanie zakładem oraz zarządzanie infrastrukturą i administracją. W trakcie roku zrezygnowano z dwóch zadań zapewniających w zakresie emerytur pomostowych w obszarze obsługi świadczeń długoterminowych oraz w zakresie realizacji projektów w ZUS ujętych w obszarze zarządzania zakładem. Jednocześnie dodano do realizacji czynności doradcze⁷⁵ dotyczące oceny efektywności i podejmowanych działań w celu realizacji zadań nałożonych na komórki emerytalno-rentowe oraz analizy przyjętych rozwiązań w zakresie realizacji zadań dotyczących obsługi kont nieczynnych i nieaktywnych.

(akta kontroli t. IV, str. 292-309)

W 2022 r. z prowadzonych 10 zadań zapewniających zakończono siedem. Zadania prowadzone były w ramach 10 obszarów działalności Zakładu⁷⁶. Tematy zadań zapewniających obejmowały m.in.: skuteczność i efektywność postępowań w zakresie udzielenia ulg prowadzonych przez Centra Obsługi wniosków o ulgę; prawidłowość obsługi wniosków o świadczenie uzupełniające dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji; wykorzystywanie środków z funduszu wynagrodzeń osobowych w ZUS; projektowanie i wdrażanie mechanizmów bezpieczeństwa danych osobowych w przypadku realizacji zmian w sposobie ich przetwarzania w systemach IT, ocena prawidłowości postępowania Zakładu w zakresie obsługi płatności w ramach Polskiego Bonu Turystycznego.

(akta kontroli IV, str. 284-285)

W zakresie zrealizowanych zadań zapewniających sformułowano łącznie 96 zaleceń, które dotyczyły m.in. działań w zakresie: wzmocnienia mechanizmów kontroli w celu zapewnienia w trakcie realizacji procesu w oddziałach ZUS prawidłowego i kompletnego dokumentowania przebiegu procesu w systemie informatycznym; uwzględnienia cyklicznego monitorowania oraz informowania o stanie wykonywania oceny skutków dla ochrony danych przez Inspektora Ochrony Danych, wzmocnienia mechanizmów kontroli w celu zapewnienia dokumentowania wszystkich czynności dotyczących postępowania z wnioskodawcą; przeprowadzenia weryfikacji poprawności realizacji zajęć komorniczych wierzycielności

⁷⁴ Plan audytu na 2022 r. został zatwierdzony 27 grudnia 2021 r. Zmian dokonano 5 maja 2022 r.

⁷⁵ Zaplanowane czynności doradcze na 2022 r. dotyczyły: realizacji czynności doradczych w komórkach organizacyjnych zakładu, opiniowania projektów wewnętrznych aktów prawnych zakładu, przygotowania kwestionariuszy oraz wyników samooceny kontroli zarządczej, systematycznego wsparcia zarządzania ryzykiem w ramach wdrożonego w zakładzie zintegrowanego systemu zarządzania ryzykiem, innych projektów realizowanych przez zakład.

⁷⁶ Dochodzenie należności, orzecznictwo lekarskie i prewencja, obsługa świadczeń długoterminowych, zarządzanie zasobami ludzkimi, zarządzanie finansami, zarządzanie infrastrukturą i administracją, zarządzanie usługami IT, zarządzanie bezpieczeństwem, obsługa salda konta płatnika, bezpośrednia obsługa klientów.

podmiotów turystycznych z tytułu przyjętych przez nie płatności bonami; monitorowania obciążenia pracą rozstrzygających wnioski wewnętrzne i rozważenia możliwości powierzenia funkcji głównego analityka dodatkowemu pracownikowi; wzmocnienia skuteczności mechanizmów kontroli przy obsłudze wniosków o świadczenie uzupełniające dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji; ustalenia jednolitości postępowania przy ustalaniu oszczędności na wynagrodzeniach zasadniczych i kierunków ich wydatkowania.

(akta kontroli t. IV, str. 414-429)

W 2022 r. zrealizowano czynności doradcze, które dotyczyły: oceny skuteczności i efektywności realizowanych zadań przez komórki emerytalno-rentowe, analizy przyjętych rozwiązań w zakresie realizacji zadań dotyczących obsługi kont nieaktywnych, analizy raportu zawierającego zestawienie sumy kwot świadczeń z sumą składek na ubezpieczenia chorobowe 52 ubezpieczonych, dla których suma wypłaconych świadczeń w okresie 60 miesięcy – od stycznia 2017 do grudnia 2021 r. wynosiła powyżej 1 000 tys. zł., samooceny kontroli zarządczej za 2021 r., opiniowania wewnętrznych aktów prawnych wydanych w Zakładzie, wspomaganie zarządzania ryzykiem oraz współuczestnictwa w realizacji projektów i innych zadań realizowanych w Zakładzie. Na podstawie przeprowadzonych czynności doradczych wydano 16 propozycji usprawnienia funkcjonowania Zakładu w temacie skuteczności i efektywności realizowanych zadań przez komórki emerytalno-rentowe oraz analizy przyjętych rozwiązań w zakresie realizacji zadań dotyczących obsługi kont.

W 2022 r. przeprowadzono osiem czynności sprawdzających, dotyczących realizacji zaleceń wydanych w wyniku zadań zapewniających.

(akta kontroli t. IV, str. 285-286)

Kontrola płatników składek

Na rok 2022 zaplanowano przeprowadzenie 24 544 kontroli płatników składek w skali kraju⁷⁷. Przeprowadzono łącznie 26 997 kontroli płatników składek (w tym 26 595 kontroli planowych, tj. 108,3% planu oraz 402 kontrole doraźne), tj. o 45,3% więcej w stosunku do 2021 r. Przeprowadzono 940 postępowań wyjaśniających i pomocy prawnych, tj. o 18,2% więcej niż w 2021 r.

(akta kontroli t. IV, str. 5, 41-42)

Kontrole planowe płatników składek stanowiły 98,5% ogółu kontroli, a kontrole doraźne – 1,5%. Nieprawidłowości ujawniono w 24 113 kontrolach, w tym wynik finansowy ustalono w 21 793 kontrolach na kwotę 357 243,9 tys. zł, tj. o 120 205,9 tys. zł wyższą niż w 2021 r. W związku z prowadzonymi kontrolami sporządzono ogółem 272 wnioski, zawiadomienia i informacje skierowane do właściwych instytucji, w tym 173 wniosków do sądów w sprawach o wykroczenia, pięć zawiadomień do prokuratury, 48 informacji do Państwowej Inspekcji Pracy, 19 do urzędów skarbowych i celno-skarbowych oraz 27 do innych urzędów.

(akta kontroli t. IV, str. 5-25)

W 2022 r. przeprowadzono 11 737 kontroli planowych w zakresie wsparcia udzielonego płatnikom składek w związku z przeciwdziałaniem COVID-19. W ich wyniku ujawniono nieprawidłowości polegające na: braku rzeczywistego przestoju w prowadzeniu działalności gospodarczej; wskazaniu we wnioskach o świadczenie postojowe błędnej kwoty przychodu uzyskanego z tytułu wykonywanej umowy cywilnoprawnej; niespełniania warunku dotyczącego liczby ubezpieczonych; braku wskazania we wniosku otrzymanej pomocy publicznej z innych źródeł.

(akta kontroli t. IV, str. 42)

Kontrola zarządcza

Prezes ZUS przedłożył 2 marca 2023 r. do Ministra Rodziny i Polityki Społecznej Oświadczenie o stanie kontroli zarządczej Prezesa ZUS za rok 2022. W Oświadczeniu podano, że w ograniczonym stopniu w 2022 r. funkcjonowała adekwatna, skuteczna i efektywna kontrola zarządcza w zakresie:

⁷⁷ W wyniku korekty planu kontroli, spowodowanej zmianami w stanie zatrudnienia oraz absencjami pracowników oddziałów ZUS, liczba zaplanowanych kontroli ostatecznie została zmniejszona z 26 513 do 24 544.

- terminowej i efektywnej obsługi kont płatników składek w szczególności w zakresie podejmowania działań zmierzających do odzyskania należności z tytułu składek oraz przeciwdziałanie przedawnieniom należności, a także obsługi wniosków o ulgę w spłacie należności;
- niewystarczającego stanu zatrudnienia lekarzy orzekających w ZUS, zagrażającemu zapewnieniu sprawnej i efektywnej realizacji zadań ustawowych ZUS;
- długu technologicznego w eksploatowanych systemach i infrastrukturze IT.

W celu poprawy funkcjonowania kontroli zarządczej ZUS w 2022 r. podjął poniższe działania w zakresie:

- poprawy efektywności i terminowości podejmowania działań związanych z przymusowym dochodzeniem należności z tytułu składek oraz przeciwdziałaniem przedawnieniom należności;
- zapewnienie terminowej obsługi spraw w zakresie ustalania uprawnień i wypłaty świadczeń krótkoterminowych,
- obsługi zdarzeń naruszenia ochrony danych osobowych w związku ze skalą nowych zadań ZUS oraz realizacją akcji masowych,
- skrócenia postępowań o zamówienie publiczne w zakresie kluczowych usług IT, w szczególności dotyczących systemu KSI ZUS oraz PUE ZUS, w wyniku rywalizacji zainteresowanych podmiotów i intensyfikacji działań w zakresie wnoszenia środków ochrony prawnej,
- zmniejszenia długu technologicznego w eksploatowanych systemach i infrastrukturze IT oraz niedostosowania systemów IT ZUS do rozwiązań chmurowych.

(akta kontroli t. VII, str. 3-19,-54-57)

Stwierzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia realizację zadań ZUS w 2022 r.

VI. Plan w układzie zadaniowym i plan działalności Zakładu

1. Plan w układzie zadaniowym

W 2022 r. plan w układzie zadaniowym wydatków był realizowany w trzech obszarach sprawozdawczości: FUS, FEP oraz w części 73 – Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Nie definiowano celów i mierników dla podzadań ze względu na kategorię wydatków:

- 13.2.1. *Świadczenia społeczne realizowane w ramach powszechnego systemu ubezpieczenia społecznego,*
- 13.2.2. *Świadczenia zlecone ZUS do realizacji na mocy odrębnych ustaw,*
- 20.1.3. *Opłacanie i refundacja składek na ubezpieczenie zdrowotne z budżetu państwa za osoby uprawnione.*

Możliwość taka została wskazana w Katalogu funkcji państwa, zadań, podzadań i działań budżetowych zaprezentowanym na stronach Ministerstwa Finansów⁷⁸.

Realizacja wydatków FUS, FEP oraz w części 73 – ZUS odbywała się w ramach dwóch funkcji: 13. *Zabezpieczenie społeczne i wspieranie rodziny* oraz 20. *Zdrowie*. W ramach funkcji 13. wyróżniono zadanie 13.2. *Świadczenia społeczne*.

FUS na realizację zadania 13.2. *Świadczenia społeczne* wydatkował 308 107 488,2 tys. zł, tj. 99,2% planu po zmianach. Wydatki te w całości zostały poniesione na podzadanie 13.2.1. *Świadczenia społeczne realizowane w ramach powszechnego systemu ubezpieczenia społecznego*, w tym 219 294 582,6 tys. zł na działanie 13.2.1.1. *Emerytury łącznie z dodatkami przysługującymi z ubezpieczenia społecznego*, 50 067 499,2 tys. zł na działanie 13.2.1.2. *Renty łącznie z dodatkami przysługujące z ubezpieczenia społecznego*,

⁷⁸ <https://www.gov.pl/web/finanse/2022-rok-bz>.

30 605 355,0 tys. zł na działanie 13.2.1.3. *Pozostałe świadczenia*, 232 067,8 tys. zł na działanie 13.2.1.4. *Prewencja i rehabilitacja* oraz 7 907 983,6 tys. zł na działanie 13.2.1.8. *Obsługa realizacji świadczeń społecznych w ramach powszechnego systemu ubezpieczenia społecznego*.

FEP na realizację zadania 13.2. *Świadczenia społeczne* wydatkował 1 814 587,1 tys. zł, tj. 96% kwoty planowanej. Wydatki te w całości poniesiono na podzadanie 13.2.1. *Świadczenia społeczne realizowane w ramach powszechnego systemu ubezpieczenia społecznego*, w tym 1 809 945,7 tys. zł na działanie 13.2.1.1. *Emerytury łącznie z dodatkami przysługujące z ubezpieczenia społecznego*, 49,4 tys. zł na działanie 13.2.1.3 *Pozostałe świadczenia* oraz 4592 tys. zł na działanie 13.2.1.8 *Obsługa realizacji świadczeń społecznych w ramach powszechnego systemu ubezpieczenia społecznego*.

ZUS (część 73) wydatkował łącznie 75 554 802,9 tys. zł, w tym 75 397 958,8 tys. zł w ramach funkcji 13. *Zabezpieczenia społeczne i wspieranie rodziny* oraz 156 844,1 tys. zł w ramach funkcji 20. *Zdrowie*. W ramach funkcji 13. na realizację zadania 13.2. *Świadczenia społeczne* ZUS wydatkował 75 397 958,8 tys. zł, tj. 99,7% planu po zmianach. Zadanie 13.2. obejmowało wydatki w ramach dwóch podzadań: 13.2.1. *Świadczenia społeczne realizowane w ramach powszechnego systemu ubezpieczenia społecznego* oraz 13.2.2. *Świadczenia zlecane ZUS do realizacji na podstawie odrębnych ustaw*. Na pierwsze podzadanie wydatkowano 43 751 151,3 tys. zł, a na drugie 31 646 607,5 tys. zł.

(akta kontroli t. I, str. 135, 150-151)

2. Plan działalności Zakładu

W Planie działalności ZUS na rok 2022 r. ustalono następujące cele:

- 1) Utrzymanie zdolności do wypłaty świadczeń. Miernikiem był wskaźnik ściągłości liczony jako wielkość wpływów na poczet należności z tytułu składek w stosunku do przypisu składek; obejmuje ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne⁷⁹, FGŚP, FP, FS, FEP. Zaplanowana na 2022 r. wartość określona na nie mniej niż 99% osiągnęła wartość 99,4%.
- 2) Terminowa wypłata świadczeń mierzona pięcioma wskaźnikami:
 - terminowej wypłaty świadczeń krótkoterminowych. Zaplanowaną wartość nie mniejszą niż 98%, zrealizowano w wysokości 99,8%,
 - terminowej realizacji wniosków emerytalno-rentowych. Zaplanowaną wartość nie mniejszą niż 97% zrealizowano w wysokości 99,2%,
 - terminowej realizacji wniosków o świadczenia międzynarodowe emerytalno-rentowe (podlegające koordynacji unijnej i bilateralnej). Zaplanowaną wartość nie mniejszą niż 85% zrealizowano w wysokości 98%,
 - terminowości obsługi postępowań o świadczenia z programu „Dobry Start” Zaplanowaną wartość nie mniejszą niż 95% zrealizowano w wysokości 98,5%,
 - terminowości wypłat dofinansowania działań płatników składek skierowanych na utrzymanie zdolności do pracy przez cały okres aktywności zawodowej. Zaplanowaną wartość nie mniejszą niż 97% zrealizowano w wysokości 100%.
- 3) Terminowe wydawanie orzeczeń. Miernikiem był wskaźnik terminowości wydania orzeczeń rozpatrzonych w czasie do 45 dni. Zaplanowaną wartość nie mniejszą niż 60%, zrealizowano w wysokości 96,3%.
- 4) Zapewnienie prawidłowości naliczania składek przez płatników. Miernikiem był wskaźnik realizacji zobowiązań ustawowych w zakresie kontroli płatników składek. Zaplanowaną wartość nie mniejszą niż 60% zrealizowano w wysokości 78,2%.
- 5) Podnoszenie świadomości obywateli o systemie ubezpieczeń społecznych, z określonymi trzema wskaźnikami:
 - liczbą inicjatyw informacyjno-promocyjnych dla klientów ZUS – planowana wartość więcej niż 600, zrealizowano 7043,

⁷⁹ Ubezpieczanie zdrowotne.

- liczbą uczniów uczestniczących w projekcie „Lekcje z ZUS” – udział wzięło 106 953 uczniów, z zaplanowanej liczby nie mniejszej niż 60 000,
- liczbą uczniów i studentów, którzy uczestniczą w lekcjach i spotkaniach dotyczących ubezpieczeń społecznych – udział wzięło 56 228 uczniów, z zaplanowanej liczby nie mniejszej niż 12 000.

(akta kontroli t. VII, str. 20-53)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OBSZAR

Opis stanu
faktycznego

VII. Sprawozdawczość

Kontrolą objęto prawidłowość sporządzania rocznych sprawozdań za 2022 r. przez dysponenta części 73 – Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – państwowej osoby prawnej, FUS i FEP:

- o stanie środków na rachunkach bankowych państwowych jednostek budżetowych dla części ZUS – 73 (Rb-23),
- z wykonania planu dochodów budżetowych dla części 73 – ZUS (Rb-27),
- z wykonania planu wydatków budżetu państwa dla części 73 – ZUS (Rb-28),
- z wykonania wydatków budżetu państwa w układzie zadaniowym dla części 73 – ZUS (Rb-BZ1),
- z wykonania, określonego w ustawie budżetowej na 2022 r. planu finansowego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (Rb-40),
- z wykonania planu finansowego państwowego funduszu celowego FUS (Rb-33),
- z wykonania planu finansowego państwowego funduszu celowego FEP (Rb-33),
- z wykonania, określonego w ustawie budżetowej na 2022 r. planu finansowego państwowego funduszu celowego FUS (Rb-40),
- z wykonania, określonego w ustawie budżetowej na 2022 r. planu finansowego państwowego funduszu celowego FEP (Rb-40),
- z wykonania planu finansowego państwowego funduszu celowego FUS w układzie zadaniowym (Rb-BZ2),
- z wykonania planu finansowego państwowego funduszu celowego FEP w układzie zadaniowym (Rb-BZ2),
- sprawozdań w zakresie operacji finansowych za IV kwartał 2022 r. o stanie należności oraz wybranych aktywów finansowych (Rb-N) i o stanie zobowiązań według tytułów dłużnych oraz poręczeń i gwarancji (Rb-Z) dla ZUS – państwowej osoby prawnej, dla FUS, FEP oraz Rb-UZ dla ZUS.

Kwoty wykazane w sprawozdaniach były zgodne z danymi wynikającymi z ewidencji księgowej. Stosowany system kontroli zarządczej zapewniał w sposób racjonalny prawidłowość sporządzonych sprawozdań. Wyżej wymienione sprawozdania zostały sporządzone terminowo i prawidłowo pod względem merytorycznym i formalno-rachunkowym. Sprawozdania w części 73 – ZUS przedstawiają wiarygodne dane o dochodach i wydatkach, natomiast sprawozdania funduszy wiarygodne dane o przychodach i kosztach, a także związanych z nimi należnościami i zobowiązaniami.

(akta kontroli t. I, str. 117-151, 198-381)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Najwyższa Izba Kontroli zaopiniowała pozytywnie sporządzane przez kontrolowaną jednostkę sprawozdania budżetowe.

Wnioski

VIII. Wnioski

Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje wniosków.

IX. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie⁸⁰ umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Departamentu Pracy, Spraw Społecznych i Rodziny Najwyższej Izby Kontroli. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, 21 kwietnia 2023 r.

Najwyższa Izba Kontroli
Departament Pracy, Spraw Społecznych
i Rodziny
p.o. Dyrektor
Dariusz Rogowski

/-/

.....
podpis

Kontrolerzy
Adrian Przepiórka
główny specjalista kontroli państwowej

/-/

.....
podpis

Anna Kuszczuk
specjalista kontroli państwowej

/-/

.....
podpis

Ewa Przywara
specjalista kontroli państwowej

/-/

.....
podpis

⁸⁰ Najwyższa Izba Kontroli zwraca się z prośbą o zgłaszanie, w miarę możliwości, zastrzeżeń opatrzonych kwalifikowanym podpisem elektronicznym, na adres elektronicznej skrzynki podawczej (ePUAP) NIK lub na adres mailowy NIK wskazany w stopce na pierwszej stronie niniejszego wystąpienia. W przypadku zaś nadania pisma z zastrzeżeniami (pisma opatrzonemu własnoręcznym podpisem) w placówce pocztowej operatora wyznaczonego, NIK zwraca się z prośbą o dodatkowe przekazanie skanu tych zastrzeżeń na ww. adres mailowy.

Konrad Kostępski
główny specjalista kontroli państwowej

/-/

.....
podpis

Mateusz Pastuszko
specjalista kontroli państwowej

/-/

.....
podpis

Zmian w wystąpieniu pokontrolnym dokonał:

Najwyższa Izba Kontroli
Departament Pracy, Spraw
Społecznych i Rodziny
p.o. Dyrektor
Dariusz Rogowski

.....
podpis